

ברסלב: ביבליוגרפיה מוערת

הוספות ותיקונים (תש"ס-תשס"ו)

קובץ עדכונים מס' 1 (תמוז תשס"ו – יולי 2006)

מעשה ידי

דוד אסף

®

תוכן העניינים

עמ' 4	בפתח השער
	א. ספרי ברסלב: קבצים וליקוטים של תורות, תפילות, סיפורים ופירושים,
עמ' 5	מפתחות וספרי עזר
עמ' 8	ב. ספרי ברסלב: איגרות, תקנות, כרוזים
עמ' 10	ג. ספרי ברסלב: כתבי עת, עיתונים, לוחות ועלונים
עמ' 11	ד. ספרי ברסלב: עיבודים ותרגומים
עמ' 12	ה. אנציקלופדיות, ספרי שימוש, מפתחות, מאגרי מידע ורשימות יחס
עמ' 14	ו. ביבליוגרפיה ודפוס
עמ' 15	ז. ר' נחמן וחסידות ברסלב בעיני משכילים במאה ה"ט
עמ' 16	ח. ר' נחמן מברסלב: תולדותיו וכתביו
עמ' 17	ט. עיונים פרשניים בסיפוריו של ר' נחמן ובתורותיו
עמ' 25	י. ר' נחמן כמשפיע וכמושפע
עמ' 26	יא. ר' נחמן וארץ ישראל
עמ' 27	יב. ר' נתן מנמירוב: תולדותיו וכתביו
עמ' 27	יג. חסידי ברסלב ברוסיה הצארית, בפולין ובברית המועצות
עמ' 29	יד. חסידי ברסלב בארץ ישראל, במדינת ישראל ובארצות הברית
עמ' 32	טו. חסידות ברסלב בראי הספרות והאמנות
עמ' 32	1. סיפורת
עמ' 33	2. שירה
עמ' 34	3. מחזאות וקולנוע
עמ' 35	טז. תפילה, ניגון וריקוד
עמ' 35	יז. היבטים רפואיים, פסיכולוגיים ונפשיים
עמ' 36	יח. היבטים חברתיים, פולקלוריים ואנתרופולוגיים
עמ' 36	1. אומן והנסיעה אליה
עמ' 40	2. חסידי ברסלב ביבנאל
עמ' 40	3. ישראל דב אודסר, חסידיו וסיפור 'הפתק'
עמ' 41	4. פולמוס העלאת עצמותיו של ר' נחמן

עמ' 42

עמ' 43

יט. שונות

כ. הוספות, עדכונים ותיקונים

מפתחות: ראו בקבצים נפרדים

בפתח השער

הספר 'ברסלב: ביבליוגרפיה מוערת' ראה אור בירושלים בשנת תש"ס, בהוצאת מרכז זלמן שזר, וכבר ביום הופעתו 'התיישן'... שפע הפרסומים הניגר ממעיינות ברסלב, מהם ועליהם, הוא תופעה שאין דומה לה. תחושת חובה של 'לא עליך המלאכה לגמור, ולא אתה בן חורין לְבָטֵל מִמְנָה', (אבות ב, טז) הניעה אותי להמשיך ולרשום את ה'ברסלבִיאנה' שהגיעה לידיעתי גם לאחר הדפסת הספר. אדהכי והכי זכיתי גם לקבל הערות, תיקונים ותוספות מקוראים רבים ומחובבי מורשתה של חסידות ברסלב וחקירתה.

מכאן ואילך תתפרסם הביבליוגרפיה באתר האינטרנט הפרטי שלי, כמאגר מידע פתוח העומד לרשות המעוניינים. מטבעה של ביבליוגרפיה שהיא מתחדשת בכל יום, ואני מקווה כי גם בעתיד אוכל לעדכן את מאגר המידע ככל שיצטברו עיולים נוספים.

הביבליוגרפיה שומרת כאן על מתכונת הדומה לזו ששימשה אותי בספרי, על אותם מדורים, אותה שיטת מיון ואותם עקרונות רישום, הכול כפי שהוסבר שם במבוא. מטבע הדברים נוסף כאן מדור חדש, והוא 'הוספות, עדכונים ותיקונים', המתייחס על פי דרכו לעיולים שכבר נדפסו בספר, מוסיף עליהם ומתקנם ככל שידי השיגה. הביבליוגרפיה כאן מתחילה במספר 1111, ובכך היא ממשיכה ישירות את הספר שנסתיים במספר 1110. תיקונים והוספות לפריטים שכבר נרשמו בספר, רוכזו כאמור במדור האחרון.

אני מנצל הזדמנות זו להודות לתלמידי גדי שגיב שקיבל על עצמו את הטיפול בהכנת הגרסה הממוחשבת, ולרבים וטובים שטרחו וסייעו לי, בהפניית תשומת לב, בתיקון טעות או באיתור פריטים נדירים, ובהם אבריאל בר-לבב, אביעד הכהן, דוד ויינפלד, שמואל ורסס, מייקל טרי, יונתן מאיר, יהושע מונדשיין, צבי מרק, אריה סמט, אלחנן ריינר, גדי שגיב, אברהם שפירא (פצ'י). תודה מיוחדת לחסידי ברסלב שאף הם לא מנעו טוב מבעליו וסייעוני ככל אשר לאל ידם, ומיוחד שבהם אליעזר חשין, ואחריו עמו נחמן יוסף וויטריאל, נחום קרלינסקי ושמואל תפלינסקי. מן הסתם נשמטו מרשימה זו שמות נוספים, ועמם הסליחה. ושוב אני פונה לקוראי הביבליוגרפיה ולאותם שיעשו בה שימוש, שלא לשמור טובה לעצמם ולהודיעני על כל דבר טעות, על פריטי דפוס שנעלמו מעיני ועל תוספות נצרכות מן הפרסומים המתחדשים בכל יום.

דוד אסף

א. ספרי ברסלב: קבצים וליקוטים של תורות, תפילות, סיפורים ופירושים, מפתחות וספרי עזר

1111. בירור דברים, ע"ד ענין הנסיעה לצדיקים על ימי ר"ה [...] חמ"ד (ירושלים?), תשל"א.

בהכפלה (10 עמ'). לקט מספרי ברסלב, שנועד לחזק את עמדת התומכים בנסיעה לקבר רשב"י במירון בימי ראש השנה, 'כעצת הזקנים'. הכותב: שב"ל.

1112. 'הגה"ק רבי נחמן מברסלב זצ"ל זיע"א, לקט מחידושיו לתלמוד ירושלמי, חומת ירושלים; קובץ חידושי תורה הלכה ואגדה על תלמוד ירושלמי (בני-ברק), א, גיליון ב (אלול תש"ס), סימן יד, עמ' לה-לט.
לקט קצר של ציטוטים מכתבי ר' נחמן העוסקים בקטעים מן התלמוד הירושלמי.

1113. צבי יוסף וואסילסקי, קונטרס קו אור נקי, מאמר בעניני אמונה – מדת הקטנות, חמ"ד, אדר תשמ"ג.
בהכפלה (8 עמ'). 'נערך ונכתב ע"י בנו נתן'.

1114. 'כי הוא הרב והתלמיד': קונטרס מיוחד לכבוד עשרה בטבת יומא דהילולא דמוהרנ"ת [...] [בני-ברק תשנ"ז].
יוצא לאור על ידי מערכת 'מאור הנחל'. כולל את 'מכתב ההסתלקות', שחיברו תלמידי ר' נתן לאחר פטירתו, וכן ליקוטים על קדושתו של ר' נתן וגדולתו.

1115. קובץ חידושים על תורה ב מליקוטי מוהר"ן תנינא 'ימי חנוכה', בני-ברק תשנ"א.
בהכפלה (16 עמ'). 'פנימי' בהוצאת ישיבת ברסלב בבני-ברק. חידושים קצרים, הכותבים חתומים בראשי תיבות.

1116. אשרי העם יודעי תרועה, חמ"ד, ראש השנה תשנ"ח.
צילום (מתוך מהדורות קודמות) של ליקוטי מוהר"ן קמא, לה עם ליקוטים שונים מספר 'ליקוטי הלכות'.

1117. ארץ ישראל, [ירושלים תשנ"ט].
הוצאת ישיבת 'נחמת ציון' (לשעבר 'שובו בנים') ובהעלם שם המחבר, שהוא ככל הנראה הרב אליעזר ברלנד. שירים, פיוטים ותפילות בשבח ארץ ישראל וקדושתה, המבוססים על מדרשים, זוהר, ליקוטי מוהר"ן, ליקוטי הלכות וספרי ברסלב נוספים.

1118. שמואל הלוי הורביץ, קונטרס התקשרות לצדיק האמת, ירושלים תשנ"ט.
'מאמר נפלא על גודל החשיבות של התקרבות לצדיקי האמת'. הועתק מכתב ידו של הורביץ (נפטר 1972) ופורסם קודם לכן בגיליונות 'אולפן חדת' (מס' 268).

1119. ארז משה דורון, היכל הגוונים המשתנים, ירושלים תשנ"ט.
עיונים במחשבת ברסלב.

1120. אור הגנוז, דברים נעימים ונחמדים על רבי נחמן מברסלב, ירושלים תש"ס.
הוצאת 'קרן סבא ישראל' (אודסר). לקט תורות בסדר אלף בית על פי ערכים (כגון אהבה, אמונה, תשובה), ובתוכם משולבים ערכים 'חדשים', כגון 'בעל הפתק', 'שיר חדש', ותורות הלקוחות משיחותיו של אודסר.

1121. מעשה ממרור, שסיפר רבי נחמן מברסלב ולקחו [...] מאת הרב אהרן ישכיל, ביתר עלית [תש"ס].
הוצאת מוסדות 'נצח להושיע'. משל קצר המיוחס לר' נחמן, ופרשנותו על פיה, בין השאר, 'ה"גוי הגרמני" מסמל את חלק הגאווה והכפירה הנמצאים בנו. שהרי הגרמנים כידוע מיוחסים ל"עמלק" ימח שמו'.
1122. דן בינדר, מחנה דן, ביאורים [...] מהספר [...] ליקוטי מוהר"ן [...], עמנואל תש"ס.
חידושים והערות על כמה סימנים בליקוטי מוהר"ן.
1123. אברהם יצחק כרמל, מקור חכמה, חידושים וביאורים [...] על [...] ליקוטי מוהר"ן [...] תורה א', 'אשרי תמימי דרך', בני-ברק תש"ס.
1124. הרב שג"ר [=שמעון גרשון רוזנברג], שובי נפשי: חסד או חירות – קובץ פרקי תשובה, אפרת תש"ס.
הוצאת ישיבת שיח. בעמ' 29-11: 'תשובה על התשובה: עיון בתורת התשובה של ר' נחמן מברסלב'.
1125. שלום ארוש, אחרית הימים, ירושלים [תש"ס?].
ספר הדרכה ברוח ברסלב. המחבר הוא ראש ישיבת 'חוט של חסד' בירושלים ותלמידו של הרב אליעזר ברלנד.
1126. אברהם זגדון, אור הגנוז, והוא אור זרוע – א"ז [...] ובו נלקטו ונקבצו מקצת מהמקורות [...] מענין נפלא וחשוב זה של א"ז, ביתר עלית, טבת תש"ס.
חיבור על סודות הצירוף א"ז. ראשי התיבות רומזים גם לשמו של המחבר, שהוא מחסידי אודסר ובעל שיטה קבלית עצמאית הסופגת השראתה מכתבי ר' נחמן (ראו עליו להלן: מס' 1352).
1127. באור פני מלך חיים, ליקוטים, תפילות, ביאורים ושיחות על ליקוטי מוהר"ן קמא, א, ירושלים [תשס"ז?].
672 עמ'. הוצאת 'מכון "הר ציון" ברסלב שע"י ישיבת "נחמת ציון"'. המאספת היא הרבנית תהילה ברלנד (שאקי).
1128. ימ"ג, מאמר בא אל פרעה, הוא התורה סד מספר ליקוטי מוהר"ן [...] ומלווה אליו ליקוטי ביאורים [...] כיד ה' הטובה עלי [...], ירושלים תשס"א.
מחבר הפירוש הוא יצחק גיגי, מחסידי ישראל אודסר. הספר מודפס במתכונת של דפי הגמרא.
1129. דוד משמרת, [כותרת בפרסית] מאוצרו של צדיק, הדרך לסגל מדות טובות והכרת המשמעות העליונה של המצוות בתוספת סגולות, ירושלים תשס"א.
אגודת 'משך הנחל'. תרגום לפרסית של ספר המדות וליקוטים אחרים (כולל פרקי התיקון הכללי).
1130. אברהם זגדון, אור הגנוז, מבוא לתורה דעתיקא סתימאה, ביתר עלית תשס"א.
בספר שלושה חלקים, הראשון: 'הקדמה ומבוא [...] בתוספת מקורות מתורת רבי נחמן מברסלב אודות התורה דעתיקא סתימאה'.
1131. אברהם זגדון, אילו ידעתי הֵייתיו, מהדורה שנייה, חדשה ומורחבת, ביתר עלית תשס"א.
ספר בן שני כרכים. כולל ציורים ותרשימים רבים.
1132. בנימין זאב שישא, תיקון חצות המבואר, ירושלים תשס"א.
ביאור הלכות וענייני תיקון חצות ברוח ברסלב.

1133. יודא שינפלד, ביאורים והערות בשה"ק לקוטי מהר"ן [!], חלק א, ירושלים, תשס"א.
ראו מס' 211.

1134. ישראל יצחק בזאנסון, התבודדות [...] על פי משנת רבי נחמן מברסלב, תרגמה [מצרפתית]: ג'וליאט לוי-גולדברג,
תל-אביב תשס"א.
הוצאת 'שיר חדש'.

1135. ארז משה דורון, רוח צפונית, דרכים בלימוד [...] ליקוטי מוהר"ן, ירושלים תשס"א.
עיונים במחשבת ברסלב.

1136. ארז משה דורון, מי אתה? מה אתה עושה כאן באמצע הרחוב, [ירושלים תשס"א].
'סיפור מסיפורי רבי נחמן מברסלב ופירושו כמשל עכשווי'.

1137. ארז משה דורון, התבהרות, ירושלים [תשס"ב].
עיונים במחשבת ברסלב.

1138. ידידיה בן שרה, כעס וסבלנות, [ירושלים תשס"ב].
הוצאת 'ברכת נחמני'. סיפורים והנהגות ברוח החסידות, עם דגש על ברסלב, בשבח מידת הסבלנות. בעמ' 184-185 סיפור נפלאות על נס הצלה
מפיגוע שאירע לאשה שנסעה לקברו של ר' נחמן.

1139. רחמים וייס, אשא כנפי שחר, [בת ים?] תשס"ב.
הגינות, סיפורים והסברים פופולאריים של 'חוזר בתשובה' על רעיונות החסידות בכלל וברסלב בפרט.

1140. שמע ישראל: דברי רבי ישראל ז"ל, מקלטות שהקלטו בחייו, ירושלים [תשס"ב].
הוצאת 'קרן אודסר'. פענוח דברים שאמר אודסר בהזדמנויות שונות. דגש מיוחד על סיפור הפתק.

1141. דוד קפשיאן, היכל אריאל: כללי הוראה בדעת האריז"ל: כולל ראיות והתחזקות מגדולי הצדיקים והפוסקים לנהוג
כדעת האריז"ל, אלעד תשס"ב.
בשני הפרקים הראשונים עוסק המחבר ביחסם של ר' נחמן ור' נתן לזוהר ולכתבי האר"י.

1142. ארז משה דורון, מלכות: השבת במשנתו של רבי נחמן מברסלב, ירושלים [תשס"ג].
הוצאת 'להבה'. עיונים במחשבת ברסלב.

1143. ארז משה דורון, אורח בעל כנפיים: חמישה מסיפוריו של רבי נחמן מברסלב וביאורם כמשל על נפש האדם,
חמוש"ד [תשס"ג].
הוצאת 'להבה'. חלק מהפרקים (מסע, איש היער, אבק ברוח), כבר נדפסו בעבר (669, 679, 687).

1144. אוצר מתנות חינוך: משנתו של רבי נחמן מברסלב לאושר ולסיפוק בחיים, ירושלים תשס"ג.
הוצאת 'מכון נחלת צבי'.

1145. אברהם יהושע גרינבוים, קריאה לחיים: עידוד וחיזוק בעתות משבר, ירושלים תשס"ג.
הוצאת 'אזמרה'. ספר יעוץ ברוח הפסיכולוגיה של חסידות ברסלב.

1146. אברהם נחמן שמחה ויצהנדלר, ספר מעדני מלך: על הספר הקדוש ליקוטי מוהר"ן [...] והם ביאורים וחיידושים, פלפולים ודרושים נאים מסודרים לפי סדר המאמרים שבספר [...], ירושלים תשס"ד.
חיבור והרחבה של שני ספריו הקודמים 'נחל שורק' ו'נחל נובע' (מס' 169) וכן הוספות חדשות.

1147. יעקב אלבוים, לדבר עם ה' – שיטת הסנדביץ', חמ"ד תשס"ד.
'הפצת מעיינות פנימיות התורה'. פרסום פסבדו-פסיכולוגי העוסק ב'בריאות נשמתית', ברוח ברסלב. מבוסס על קלטות שמע (רבות מספור) שמפיצים המחבר ובני חוגו (הרב דב קוק מטבריה).

1148. רחמים וייס, נתיבים בשערי הלב, [בת-ים?] תשס"ד.
הוצאת המחבר. סיפורי צדיקים, ישנים וחדשים, כולל סיפורים על ר' נחמן שהמחבר הוא מחסידיו.

1149. ארז משה דורון, אורות מאופל, מודיעין [תשס"ד].
הוצאת 'לב הדברים'. עיונים במחשבת ברסלב.

1150. דוד קפשיאן, היכל הצדיק, [אלעד] תשס"ד.
על חשיבות ההתקרבות לצדיק האמת. בפרק 'אשת חיל' מראה המחבר כיצד בכל פסוק של שיר זה מרומז 'הענין של רבנו נחמן מברסלב'.

1151. שמואל העשיל פרידמאן (מעתיק ומסדר), מקור חכמה, [חמ"ד] תשס"ו.
הוצאת 'נקודות טובות'. ההדרה מכתב יד של סידור תפילות כל השנה, שהעתיק וסידר ביפו, בשנת תרע"ד (1914), החסיד שמואל פרידמן, תלמידו של שמשון ברסקי מאומן. מהדורה זו היא דוגמה לסידור השלם שטרם ראה אור, והיא כוללת את סדר תיקון חצות ואת תיקון הכללי.

1152. פנים מאירות עם התיקון הכללי, [ירושלים חש"ד].
הוצאת מוסדות 'חוט של חסד'. ספר יעץ פסיכולוגי. כולל פרק 'מדוע יש פיגועים?'.

1153. הקץ ליסורים עם התיקון הכללי, [ירושלים חש"ד].
הוצאת מוסדות 'חוט של חסד'. ספר יעץ פסיכולוגי על מעלת החזרה בתשובה והשמחה.

1154. 'תפלה לרבנו ז"ל', [ירושלים חש"ד].
הוצאת 'נחמני'. הדפסת לימינציה של תפילה ארוכה הנאמרת, כנראה, על ציון קברו של ר' נחמן. התפילה נפתחת 'שלום עליך צדיק יסוד עולם', וקוראת לר' נחמן לקום ולסייע למתפלל החוטא. ניכר שיצאה מקרב חסידי אודסר ('חדשות נפלאות שלא נתגלו על ידי שום נברא [...] וכן את השיר של ראש האמונה').

ב. ספרי ברסלב: איגרות, תקנות, כרוזים

1155. קול קורא להחזקת 'חברי אנשי מעמד', רוסיה תרס"ד.
דף בודד, שנדפס ביוזמת החסיד שמשון ברסקי מאומן. בקשה לתרומות עבור חבורת החסידים שהתייסדה בשנת תרס"ג כדי ללמוד בקביעות על יד ציון קברו של ר' נחמן. עותק נדפס בקטלוג מכירות פומביות, 'אסופה' (asufa.co.il), תשס"ו, מס' 524.

1156. הזמנה לחתונת אדסר-קורמן, ירושלים תרצ"ח.

דפוס וינפלד. כרוז הזמנה לחתונת נחמן, בנו של ישראל דב אודסר, ופיגא חנה, בת יצחק מאיר קורמן. מתחת להזמנה נדפסו ליקוטים תחת הכותרת 'התעוררות לזכרון בדבר גודל מעלת מצות קדושת הצדקה הק' לארץ ישראל על תמיד' ובחתימת 'המעורר' קורמן. בהערה מבקש קורמן 'מכל אחד לתמוך אותי בתמידות'; את כספי התמיכה בו יש לשלוח דרך אהרן ציגלמן מוורשה. עותק נמצא בספריה הציבורית בניו-יורק.

1157. שומו שמים!, חמוש"ד [ירושלים תשנ"ז].

כרוז (הדפסת מחשב), בחתימת 'חסידי ברסלב בארץ ובחול', המביע זעזוע על ביזויו של הרב אליעזר ברלנד ועל הלשונות הרעות בעניינו המופצים בקרב חסידי ברסלב.

1158. מחאה נמרצת, ירושלים, ערב שבועות תשנ"ט.

כרוז המגנה 'אנשים בלתי אחראים' שהגיעו בזדון לבית הכנסת הגדול של חסידי ברסלב 'בהשתוללות חסרת מעצורים וחסרת תקדים במסווה של ריקודים', והיכו ופצעו את הגבאי אפרים נחמן אנשין. המכים הם, כנראה, 'חוזרים בתשובה', והכותב מגנה אותם על 'התנהגות בלתי צנועה בעת עריכת ברית מילה [...] שמסתובבים בחצר בית מדרשו נשים בלבוש פריצות ובהתנהגות פרועה בנוסח הרחוב החילוני'. כרוז נוסף באותה כותרת, מיום ראשון פרשת קורח תשנ"ט, מגנה אירוע נוסף שאירע במוצאי שבת, כ"א סיון, ובו תקפו אותם אנשים את נחמן שמעון קרמר, 'הכו אותו ופצעוהו עד זוב דם, וזאת לאחר התנהגות בלתי צנועה בעת עריכת התפילות ביום השבת'.

1159. מחאה נמרצת, [ירושלים תש"ס].

כרוז החתום בשם 'חסידי ברסלב מכל העדות והחוגים', המגנה 'קבוצת עסקנים נערים מנוערים, שהשתלטו על הרה"ח ר' יעקב מאיר שכטר [...] תוך שהם מנצלים את צרותיו ויסוריו לטובת מטרות פוליטיות שפלות ונבזות'. לדברי הכרוז כל השיחות עם הרב שכטר מוקלטות על גבי קלטת וידיאו ונצפות על ידי הגבאים המנצלים זאת שלא כהוגן.

1160. וכדי בזיון וקצף!!!, [ירושלים], אדר תשס"ב.

כרוז חתום בידי 'חסידי ברסלב בארה"ק ובחול', המגנה את הגבאים בביתו של הרב יעקב מאיר שכטר, 'אשר הפכו את ביתו למכרה זהב במעשיהם הנלוזים וגורמים לחילול ד' נורא'. ראו גם: יוסי סעידוף, 'רב הנסתר', כל העיר, ט' בניסן תשס"ב (22 במארס 2002), עמ' 37.

1161. 4 שאלות גלויות, [ירושלים], ערב פסח תשס"ב.

כרוז המשך ל'וכדי בזיון וקצף' (מס' 1160), ובו מואשם הגבאי הערשל זילברמן בביזויו של הרב שכטר, במעשים נלוזים ובאלימות, 'בשביל כמה מטרות פוליטיות'.

1162. אהרן יוסף קעניג, נתיבות צדיק, והוא קובץ מכתבים [...] נכתבו ע"י תלמידי מוהרנ"ת [...], [ירושלים תשס"ג].

מכון 'תורת נתן'. המהדיר, בנו של הרב נתן צבי קעניג, ערך מחדש, בסדר שמי וכוונולוגי, את המכתבים שפרסם אביו במספר ספרים. בכרך זה, הראשון מתוך שלושה, נכללו מכתבי תלמידיו של ר' נתן מנמירוב, והבולט בהם הוא ר' נתן בן יהודה מברסלב שהתיישב בטבריה ושיגר משם מכתבים לרוב (בספר נקבצו 186 מכתבים פרי עטו). לכל פרק הקדים העורך מבוא קצר על כותב האגרות. חסרון בולט במהדורה זו הוא העדרם של מראי מקום המציינים את המקור ממנו נטל העורך את המכתבים.

1163. מכתבי שמואל, א-ב, ירושלים [תשס"ד?].

קרן אודסר. בחלק הראשון 98 מכתבים שחיבר החסיד שמואל הורביץ, בעיקר בשנות החמישים והשישים של המאה העשרים; בחלק השני 85 מכתבים מהשנים תרפ"ב-תשכ"ז. מקצת המכתבים כתובים בידיש ותרגום לעברית נדפס בצדם. חלקו האחרון של כרך ב כולל 163 פירושים קצרים שחיבר הורביץ, לבקשת נכדו (שהמכתבים נשמרו בעיזבונו), לפסוק 'זה ספר תולדות אדם'.

1164. כתבי רבי ישראל, מכתבי ר' ישראל דב אודסר ברסלבר, מכתבי ר' ישראל קארדונר ברסלבר, ירושלים [תשס"ד?].

קרן אודסר. 44 מכתבים חדשים של ר' ישראל אודסר (חלק משמות הנמענים נמחקו). 14 מכתבים של ר' ישראל היילפרין (המכונה קארדונר).

1165. תם עידן עראפת, עידן הרב דורפמן, [ירושלים תשס"ד?].

כרוז מזויף, בחתימת נתן דב קרמר, מנכ"ל הוועד העולמי של חסידי ברסלב, המבשר על שיחוד הפרקליט הראשי של צ'רקס כדי שיתבע את הרב דורפמן לדין על חריגות בנייה בקלויז באומן.

1166. תגלית מדהימה – פצצת אטום, [תשס"ה].

עמוד מודפס הקורא להביא לאומן נערים בני פחות מגיל שבע, שכן זו סגולה שלא יחטאו במקרה לילה. כולל 'סיפור אמיתי' של 'ליטאי חניך ישיבת פוניבז' שהביא את בנו לאומן, ומאז בדק בחשאי את בגדיו של הבן מאות פעמים ומצא כי 'אפילו פעם אחת לא ניכשל'. על פי ניסוחו נראה שעמוד זה נכתב בידי בעל תשובה (מסתיים במילים: 'אומן – טעם החיים').

1167. הצילו!!! רוצחים!!!, חמוש"ד [תש"ס-תשס"ה?].

האשמת 'ברל קרמר, שרולקע חשין והרשל זילברמן, המשתמשים בשם הגנוב "וועד העולמי דחסידי ברסלב", ששכרו 'כשלושים גויים רוצחים מהמאפייה הרוסית', כדי להכות חמישה חסידי ברסלב ששהו באומן.

1168. 'ניסים ונפלאות' ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלוקינו, חמוש"ד.

עמוד מודפס. בצד אחד צילום תורה מליקוטי מוהר"ן (ואלה המשפטים, ז), בצד השני קריאה להפגנות על קדושת ה' 'ובפרט על עצם קיום המדינה הציונית'.

ג. ספרי ברסלב: כתבי עת, עיתונים, לוחות ועלונים

1169. מקור חכמה, קובץ חדושי תורה, בני-ברק תשנ"א-תשנ"ד.

'פנימי'. בהוצאת 'בני החבורה', ישיבת ברסלב בבני-ברק. קובץ לחידושי תורה, במיוחד על ליקוטי מוהר"ן. מקובץ ג (שבועות תשנ"א) מופיע בירושלים, בשינוי המעטפת ו'בהשתדלות "ועד החבורות בארה"ק". גיליון אחרון שנבדק: י, תמוז תשנ"ד.

1170. אבוקה של אור, ירושלים תשנ"ה-תשנ"ט.

הוצאת מכון 'נחמת ציון' (ישיבת שובו בנים). דברי תורה והגיגים על משנת ברסלב.

1171. ציון המצוינת, ברוקלין, ניו-יורק תשנ"ז.

'יו"ל ע"י חסידי ברסלב בארה"ב'. ידיעון בעל מגמה אנטי-ציונית מובהקת. גיליון א, טבת תשנ"ז.

1172. החברותא, בטאון פנימי לחברים, ירושלים תשנ"ח.

ידיעון קצר (4 עמודים) מחוגו של אליעזר שלמה שיק. חוברת אחרונה שנבדקה: 73, ד' סיון תשנ"ח.

1173. שמחת ברסלב, עלון שבועי בהתחזקות ועצות בדרכו של הנחל נובע מקור חכמה, תשס"א.

עלון (4 עמ') ובו ליקוטים מספרות ברסלב. חוברת אחרונה שנבדקה: 5, פרשת ויצא תשס"א.

1174. עלי הנחל, תודעה רוחנית לנקודה היהודית, מודיעין עילית [תשס"ה]. הופיע במקביל גם בכותר 'אור האורות'.

עלון שבועי צבעוני, יוצא לאור בידי 'מרכז העולמי ברסלב' – להפצת אורו של רבי נחמן מברסלב בעולם, אחוזת ברכפלד, מודיעין עילית. שתי החוברות הראשונות ראו אור בפורמט פשוט ולמן החוברת השלישית בפורמט צבעוני ומפואר במיוחד. החוברת החמישית יצאה במקביל, כנראה בשל מחלוקת בין העורכים על אופיו של העלון: גרסה מתונה שהמשיכה להיקרא 'עלי הנחל', וגרסה משיחית צעקנית שנקראה 'אור האורות'. חוברת אחרונה שנבדקה: עלון 5, פרשת תצוה [תשס"ה].

1175. מאב לבן, עלון שבועי חינוכי לאבות ובנים, ירושלים תשס"א-תשס"ב.
הוצאת מכון 'אהבת משה' ע"ש רביה"ק מוהר"ן מברסלב. חוברת אחרונה שנבדקה: 65 (פרשת קורח תשס"ב).

1176. ברסלב: בטאון חסידי ברסלב בארץ ובתפוצות, ירושלים תשס"ג.
ירחון. חוברת אחרונה שנבדקה: 26 (תשס"ג).

1177. נחלת ציון, ירושלים תשס"ב-תשס"ד.
עלון מידע, חדשות ומאמרים, במיוחד בכל הקשור לאומן ולנסיעות אליה. "י"ל ע"י הוועד העולמי דחסידי ברסלב". חוברת אחרונה שנבדקה: 11 (אדר תשס"ד).

1178. חדשות ברסלב, יבנאל תשס"ד.
ביטאון של חסידי הרב אליעזר שלמה שיק ביבנאל. חדשות, תורות וסיפורים. כרך א, גיליונות 1-22, בכל גיליון 16 עמודי צבע.

1179. אור הגנוז, ליקוטים מתורתו של רבי נחמן מברסלב זיע"א, חמוש"ד.
עלון חודשי צבעוני בן ארבעה עמודים ובו מודעות על ספרים ודברים מתורת ברסלב. ייחודו ב'כיסוי' של כמה קבוצות משנה בתוך ברסלב (ישראל אודסר, אליעזר שלמה שיק, ארז משה דורון, יצחק בזאנסון). גיליון אחרון שנבדק: 115 (ללא תאריך).

ד. ספרי ברסלב: עיבודים ותרגומים

1180. 'The Man of Prayer', a story by Rabbi Nahman of Bratzlav retold by Yehuda Ya'ari, translated by Batyah Abbady, *Ariel*, 44 (1977), pp. 30-64

1181. Y. David Shulman, *The Chambers of the Palace: The Teachings of Rabbi Nachman of Bratslav*, Northvale, NJ 1993
תרגום לאנגלית של מקורות נבחרים הממוינים על פי נושאים.

1182. מעשה מבן מלך ובן שפחה שנתחלפו, חמוש"ד [ירושלים תשנ"ט].
פרסום ברסלבי. הוצאת 'נחל עדנים' שעל יד ישיבת 'נחמת ציון' (לשעבר 'שובו בנים') ובהעלם שם המחבר. עיבוד מחורז, מנוקד ומאוייר של המעשה ובו משולבים ה'רמזים' שהוסיף ר' נתן בסוף כל סיפור.
עוד באותה סדרה ובאותה מתכונת:
מעשה מבערגיר ועני, חמוש"ד.
מעשה מאבידת בת מלך, חמוש"ד.

1183. Martin Cunz und Raphael Pifko (Hg.), *Die Weisheit des Rabbi Nachman: Erzählungen und Aphorismen*, Aus dem Hebräischen von Raphael Pifko, Düsseldorf und Zürich: Benziger Verlag, 2000
תרגום לגרמנית של סיפורים קצרים ופתגמים.

1184. ל' ריצ'מן (מלקט), אשפוך את לבי, אוסף קטעים מתפלותיו של ר' נתן מברסלב, ירושלים 2001.
פרסום ברסלבי. הוצאת 'מכון נחלת צבי'.

1185. Moshe Mykoff, *7th Heaven: Shabbath with Rabbi Nachman of Breslov*, Jerusalem 2002.
בעברית: משה מייקוף, הרקיע השביעי, שבת עם רבי נחמן מברסלב, תרגום: יואל לרנר, ירושלים וניו-יורק תשס"ב.
פרסום ברסלבי. הוצאת 'מכון נחלת צבי'.

1186. Rabbí Nachman de Breslau, *La dulce arma: Oraciones para todos los momentos*, Adaptada por Moshe Mykoff y S.C. Mizrahi, Barcelona 2001.
פרסום ברסלבי.

1187. עוצמה פנימית, אוצר סגולות וחיזוקים לאמונה, התחדשות ותקווה!, חמוש"ד [תשס"ד?].
פרסום ברסלבי. הוצאת 'אור הגנוז'. אלבום צבעוני שעיקרו 'פסיכולוגיה ברסלבית', עצות טובות וציטוטים ממקורות ברסלב.

1188. בן המלך ה'הומלס', ביתר עילית [תשס"ד?].
דף אחד. בהוצאת מוסדות 'נצח להושיע' ו'רדיו ברסלב'. המשל הוא על בן מלך וחסר בית ('הומלס'), הנמשל מנוסח בלשון עילגים ('הוא נמצא עימנו ואצלינו בתוך ה"זבל" [...] באם זוכה היהודי ש"ירד אצלו האסימון" ויחדור מסר נפלא זה לליבו).

ה. אנציקלופדיות, ספרי שימוש, מפתחות, מאגרי מידע ורשימות יחס

1189. יצחק אלפסי (עורך), אנציקלופדיה לחסידות: אישים (אות י), ירושלים תשס"א.
בין הערכים: יהודה מדאשוב (עמ' ב-ג); יהודה אליעזר מברסלב (עמ' ח); יצחק אייזיק מטירהווצא (עמ' שפד-שפה); יצחק יהודה מטפליק (עמ' תה).

1190. יצחק אלפסי (עורך), אנציקלופדיה לחסידות: אישים (אות כ-ת), ירושלים תשס"ה.
בין הערכים: נחמן מברסלב (עמ' תכא-תנז); נחמן מטולצ'ין (עמ' תס), נחמן מטשהרין (עמ' תס-תסא), נתן מנמירוב (עמ' תצא-תצז).

1191. ויקיפדיה – האנציקלופדיה החופשית (he.wikipedia.org/wiki).
אנציקלופדיה עברית באינטרנט. בין הערכים: נחמן מברסלב; נתן מנמירוב, ליקוטי מוהר"ן, סיפורי מעשיות משנים קדמוניות, חסידות ברסלב; ישראל דב אודסר, שלום ארוש, אליעזר ברלנד.

1192. אתרים ברשת האינטרנט (מבחר):

א. www.uman.co.il

'כל מה שרצית לדעת על...'. אתר מגוון ובו חומר רב על אומן ועל כל מה שקשור בה (כולל עדכון שוטף של מזג האוויר באומן או שער הדולר לעומת המטבע האוקראיני). חדשות, תמונות, קטעי עיתונות ומאמרים.

ב. www.azamra.co.il

אתר של ארגון 'אזמרה' בראשות אליהו גודלביסקי. שיעורים, מידע ופרסומים.

ג. www.breslev.co.il

אתר השייך למוסדות 'חוט של חסד' בישראל (תלמידי שלום ארוש).

ד. www.breslov.co.il

אתר השייך ל'מכון נחלת צבי'.

ה. www.breslev.org

אתר ירושלמי המכנה עצמו 'שער ברסלב' ובו מידע רב וקישורים.

ו. www.levhadvarim.com

'לב הדברים' – אתר המוקדש להגותו ולספריו של ארז משה דורון.

ז. www.tapuz.co.il/tapuzforum/main/forumpage.asp?id=481

פורום התכתבות (צ'ט) המוקדש לעניינים הנוגעים לחסידות ברסלב.

ח. n.domaindlx.com/breslev/keren/themain.html

קרן ישראל אודסר.

ט. www.shuvubonim.com

אתר ישיבת 'שובו בנים' בירושלים.

י. www.rabi-stern.co.il

אתר השייך לישיבת 'נחלי נצח' של שמואל שטרן.

יא. www.radiobreslev.org

רדיו ברסלב. ערוץ שידורי רדיו באינטרנט.

יב. www.breslovcenter.com

אתר השייך ל'מרכז ברסלב', בניו-יורק, שנוסד בשנת 1997 בידי שלמה קעניג. באתר יש מידע על פעילות המרכז, הרצאות ואירועים ברחבי ארה"ב ואפשרות להאזין לשיעורים מוקלטים בתורת ברסלב.

יג. breslev.ios.st/Front

אתר הקשור כנראה לחוגי ישיבת שובו בנים וארז משה דורון.

יד. cumsread.tripod.com

shiolami.tripod.com

nachalnovea.tripod.com

cumsread.tripod.com/katasatan.html

transferforpeace.tripod.com/law.html

אתרים השייכים לחוג קיצוני ממעריצי 'הפתק', כולל התייחסויות להבאת עצמותיו של ר' נחמן לארץ ישראל, לשריפתו של הפתק וכן התבטאויות וולגאריות, הזויות וחריגות.

טו. www.breslov.com/Gallery/gallery.html

גלריית תמונות של אישים, ספרים, כתבי יד ואתרים הקשורים לברסלב.

www.moharan.com/pages_hebreu/contes_hebreu.htm .זט

סקסט מלא של סיפורי מעשיות (אתר של חסידי אודסר).

יז. מבחר פורומים של דיונים באינטרנט על ברסלב, חלקם סגורים ודורשים רשות כניסה (כולם קשורים לאתר 'הייד-פארק'):

hydepark.hevre.co.il/forum.asp?forum_id=14793

הוועד העולמי.

hydepark.hevre.co.il/forum.asp?forum_id=10664

אמרלד.

hydepark.hevre.co.il/topic.asp?topic_id=1917866

ברסלב נייעס.

hydepark.hevre.co.il/forum.asp?forum_id=2037

נח נחמ נחמן מאומן.

www.tapuz.co.il/Communa/CommunaAlbums.asp?CommunaId=17958&AlbumId=24710 יח.

אלבום תמונות ברסלבי, בעיקר של אודסר.

ו. ביבליוגרפיה ודפוס

1193. *Hasidism: The First Three Generations: Exhibition*, Harvard University Library, Cambridge, MA

1982

קטלוג תערוכה על החסידות מאוצרות ספריית הרווארד. בעמ' 12-13 מתוארים ליקוטי מוהר"ן, ליקוטי עצות וספר המדות.

1194. דוד אסף, ברסלב: ביבליוגרפיה מוערת, ירושלים תש"ס.

תגובות וביקורות:

חיים גרינבוים, 'ארון הספרים הברסלבאי', בקהילה, י"ט באדר א' תש"ס, עמ' 20.

Avriel Bar-Levav, 'Guide to the Bratslav Galaxy', *Ha'aretz*, 24 March 2000, B, p. 6

אבריאל בר-לבב, 'מדריך הטרמפיסט לגלקסיה של חסידות ברסלב', הארץ, כ"ד באדר ב' תש"ס (31 במארס 2000), ב, עמ' 14.

ש' יהושע [=יהושע שמש], 'בין הדף והמדף', הצופה, כ"ד באדר ב' תש"ס (31 במארס 2000), עמ' 13.

אדם ברוך, 'ברסלב: מחיר הניצחון', מעריב, ב' בניסן תש"ס (7 באפריל 2000), תרבות מעריב, עמ' 32 (נדפס שוב: הנ"ל, סדר

יום: חיי יום-יום בראי ההלכה, ירושלים 2000, עמ' 80).

בן-עטר [פסבדונים], 'ברסלב: ביבליוגרפיה מוערת', יום הששי, ח' באלול תש"ס (8 בספטמבר 2000), עמ' 44-45.

דב אלבוים, 'סתרי עלילות', הארץ, ח' בסיון תשמ"א (30 במאי 2001), ספרים, עמ' 36, 62.

באנגלית: Dov Elbaum, 'Not the Man of the Myth', *Ha'aretz*, 1 June 2001, B, p. 9

שאלו שייך, 'במקום ה-20 ר' נחמן מברסלב?', בסוד שיח, הצופה, ג' באלול תשס"ד (20 באוגוסט 2004).

ז. ר' נחמן וחסידות ברסלב בעיני משכילים במאה הי"ט

1195. יצחק בער לווינזון, תעודה בישראל, וילנה והורודנה תקפ"ח, עמ' 55-56, 167, 191.

בהערות מלגלג המחבר, המשכיל ריב"ל, על תורות ר' נחמן. למשל: 'יש להמליץ ע"ד [=על דרך] הצחות על קדושי זמננו במדינה זו, שלוקחים מאת כל איש המבקש עזרה בצר, מסת נדבת יד למען יתפללו בעדו: המתפלל על חברו הוא נהנה תחלה – ואחד קדוש בספרו ה...ת [=המדות] אמר כמתנצל ע"ז, שהכסף הם הדינים השרוים על האדם, וצריך בעבור זה הבא אל הקדוש להשתדל שלא ישאר אצלו אח"ז שום דין'.

1196. נישט קיין בראסליווער חסיד [פסבדונים], 'נאך מחלוקת מוז ווערין שלום', קול מבשר (אודסה), ד, גיליון 1 (כ' בשבט תרכ"ו), עמ' 1-4.

דיווח על המחלוקת בדבר שוחט מחסידי ברסלב בעיירה טפליק. על מחלוקת זו ראו: דוד אסף, נאחו בסבך (תוספות למס' 818). בעמ' 4-7 התייחסות נרחבת מאת העורך (אלכסנדר צדרבוים). תרגום לעברית: אסף, שם, עמ' 231-234.

1197. אליעזר צבי צווייפל, שלום על ישראל, א, ז'טומיר תרכ"ח, עמ' 106; ג, ז'טומיר תר"ל, עמ' 44-46.

המחבר מגנה בחריפות את תורת הצדיק המשתקפת בתפילה שחיבר ר' נתן ובה מבקש המתפלל שידויו ביום כיפור יתקבל בפני ה' כאילו היה זה וידוי בפני הצדיק (ראו ליקוטי תפילות, ז'לקווה, סימן ד). לדברי צווייפל: 'ראוי לקרוע על חלול השם [...] וזו היא מדת השפלות של האחרונים' (חלק א, עמ' 106). בסוף ספרו הוא דן בתורת הצדיק של ברסלב שכל עיקרה הוא 'לצורך תקון המדות וזכוך הלב, וזוהי השקפת הרב החסיד ר"ן בראסליווער [...] שדעתו היא, שכל עקרה של האמונה בהצדיק הוא דרך מצוה לטהרת הלב והכשרת הנפש וזכוך המדות [...] וע"ז יעידו דברי ספרו לקוטי עצות וספר המדות וכן שאר ספריו, ואעפ"י שברוב דבריו לא חדלו הבלים והזיות, אין בכך כלום [...] ורובם של הצדיקים קראו תגר וערעור עליהן ויש ששפכו עליהן כאש חמתם והבטיחו חלק גדול לעוה"ב, לכל מי שיבזה ויחרף מערכות ההשקפות האלה, ה' יכפר בעדם', ראו גם בהערה (חלק ג, עמ' 45).

ראו גם: שלום על ישראל, מהדורת אברהם רובינשטיין, ירושלים תשל"ג, א, עמ' 123-124; ב, עמ' 54-56; אסף, המאבק נגד ברסלב (מס' 818), עמ' 493.

1198. יצחק סאָבאַל, 'משא אומאן', המליץ, כ"ז באדר תרמ"ד, גיליון 21, עמ' 365.

לדברי הכותב הקלויז של חסידי ברסלב עומד במשך כל השנה עזוב ונטוש ורק בימים הנוראים מתקבצים בו חסידי ברסלב, אלא שאז הם סובלים מנחת זרועו של 'האספסוף אשר לא יאמין בר' נחמן ויכה בם מכה גדולה ונאמנה, מי באגרוף ומי באבן'.

1199. מאיר ווייסבערג, 'לתולדות הספרות העברית החדשה בפולין ורוסיה בשנות המאה התשע עשרה לספה"נ', ממזרח וממערב (וינה), א, חוברת ב (תרנ"ה), עמ' 37-46.

בעמ' 40-41 מזהה הכותב את החסידות עם השבתאות. למרות זאת הוא מעלה על נס את הערך המוסרי והפיוטי של כתבי ר' נחמן (ספר המדות וסיפורי מעשיות). ב'מעשה מחכם ותם' הוא רואה סאטירה נגד משכילים, ו'מעשה מבעל תפלה' הוא סאטירה נגד עשירים (עמ' 43-44).

1200. אפרים דיינארד, חרב חדה, קארני תרס"ד, עמ' 8-9.

ביקורת אנטי חסידית. ר' נחמן ישב 'בין עמי הארץ ובורים נודעים (עד היום הזה)', וידע להפיק מכך תועלת, בעיקר 'השמייע בפה מלא, כי הוא מבקש זאת, שיעוררו עליו ריב ומדון'. 'בצדק נוכל לכנות את כל החסידים בשם "תלמידיו"'.
1201. Jeremy Dauber, *Antonio's Devils: Writers of the Jewish Enlightenment and the Birth of Modern Hebrew and Yiddish Literature*, Stanford University Press, California 2004

בעמ' 226-251 דיון על יחסו של יוסף פרל לסיפורי ר' נחמן ועל העיבודים הסאטיריים שעשה להם.

ח. ר' נחמן מברסלב: תולדותיו וכתביו

1202. מנדל יאטשעוויטשער, 'דאָס לעבן און שאַפֿן פֿון ר' נחמן בראַסלאָווער', פֿרימאַרגן (ריגה), י"א-י"ב באלול תרפ"ז, גיליונות 205-206.

1203. יהושע פינקאווסקי, 'ר' נחמן ברסלב', ביבליאָטעק אידישע וויסנשאַפֿט (יאסי), 161-162 (תרצ"א), עמ' 123-125.

1204. שמעון יעקב הלוי גליקסברג, הדרשה בישראל: לתאור מהותה של הדרשה העברית והשתלשלותה משנות קדומים עד התקופה האחרונה, תל-אביב: מוסד הרב קוק, ת"ש, עמ' שח-שי. ר' נחמן כדרשן.

1205. י"ק מיקלישאנסקי, 'ספרות החסידות', הדואר, 24, גיליון ל (ד' בתמוז תש"ה), עמ' 651-652.

1206. יוסף צבי רמון, 'רבי נחמן מברסלב', בספרו: עצי חיים: דברים על גדולי האומה, ב, ירושלים תש"ו, עמ' 73-76.

1207. י' באַטאַשאַנסקי, מאַמע ייִדיש, בואנוס איירס תש"ט, עמ' 66-69. על תרומתו של ר' נחמן לספרות יידיש הישנה.

1208. אליעזר שטיינמאן, 'שלושה גדולים בישראל', הדואר, 32, גיליון כ (י"א בניסן תשי"ג), עמ' 391-392. זיכרונות המחבר מעיירתו הבודובקה, שכל יהודיה היו חסידי טולנה. מכיון שאת שמו של ר' נחמן לא היו מזכירים, 'או שממללים את שמו בלחישת וחיפה [...] חשקה נפשי לדעת מה טעמה של לחישה זו'. הוא מונה את ר' נחמן, יחד עם המגיד מדובנא והרבי מקוצק, כשלושה גדולים 'בהם ישראל יכול להתפאר נגדה נא כל הגויים'.

1209. זאב גריס, ספר סופר וסיפור בראשית החסידות, תל-אביב תשנ"ב. התייחסויות קצרות לר' נחמן והדפסת ספריו. ראו למשל בעמ' 36, 48, 127, 141.

1210. שמואל פרוש, 'מעזבוז: עירו של הבעש"ט הק' זי"ע', נחלת צבי: במה למשנת החסידות ותולדותיה, 4 (תשנ"א), עמ' ל-מב.

פרסום חסידי. בעמ' לו-לט, השערה בדבר זיהוי מצבתו של ר' שמחה מהורודנקה, אביו של ר' נחמן, שהמסורות חלוקות בדבר מקום קבורתו ויש הגורסים שנקבר בארץ ישראל. הכותב סבור שר' שמחה נסע לא"י (בשנת 1807) וחזר. כן מביא מסורת ברסלבית הגורסת כי לר' נחמן היו שני אחים – יחיאל ואח נוסף ושמו ישראל, שכונה 'דער טויטער' [=המת], 'שפניו היו דומים למת' – ושניהם קבורים במז'בוז'.

1211. יצחק אלפסי, היחיד בדורות: [...] רבי ישראל בעל שם טוב, תולדותיו, תורתו, צאצאיו, תלמידיו והבאים במחיצתו, תל-אביב תשנ"ז.

בעמ' 255-291, פרק רחב יריעה על ר' נחמן.

1212. Pinhas Peli, 'Rabbi Nahman of Bratzlav', *Ariel*, 44 (1977), pp. 18-29.

David A. Chapin and Ben Weinstock, *The Road from Letichev: History and Culture of a Forgotten Jewish Community in Eastern Europe*, I, Lincoln, NE 2000, pp. 85-86
סקירה קצרה על ר' נחמן.

1214. אסף בריל, 'ר' נחמן להבדיל מישוע', הארץ, כ"ו בשבט תשס"ב (8 בפברואר 2002), ב, עמ' 15.
תגובת 'נציג חסידות ברסלב' למאמר של יוסף דן שבו נטען כי לר' נחמן היתה תודעה משיחית וחסידיו ציפו לתקומתו מהקבר. הכותב מכחיש זאת מכול וכול.

1215. Clemens Thoma, *Rabbi Nachman: Meister der Spiritualität*, Freiburg 2002.
ביוגרפיה פופולרית בגרמנית.

1216. ידידיה בן שרה (מלקט), מתולדות [...] רבנו נחמן מברסלב [...] ממקורות מוסמכים, מדויק, בהיר ובשפה פשוטה [...], [ירושלים? תשס"ב?].
פרסום ברסלבי בהוצאת 'ברכת נחמני'. תולדות ר' נחמן ותלמידיו משולב בציטוטים רבים מספריו.

1217. שמואל פיינר, "לעקור את החכמה מהעולם": אויבי הנאורות ושורשי העמדה החרדית, אלפיים, 26 (תשס"ד), עמ' 190-166.
עמ' 188-186: הצגת ר' נחמן כ'אחד מאויבי הנאורות המושבעים והרדיקלים ביותר'.

1218. יצחק אנגל, ברסלב: מאחורי הפרגוד – תולדות התנועה, פרקי הווי, דמויות מיוחדות, ירושלים תשס"ד.
כינוס מאמרים שכתב המחבר, בעצמו חסיד ברסלב, בעיתונות החרדית. המאמרים עוסקים בחסידות ברסלב ועולמה. בחלק האחרון תיאור של כמה מחסידי ברסלב בני הדור האחרון.

1219. מיכה אודנהיימר, 'צופן נחמן', הארץ, כ' בניסן תשס"ו (18 באפריל 2006), ב, עמ' 2.
ראיון עם צבי מרק שחשף את 'מגילת סתרים', טקסט אזוטרי שחיבר ר' נחמן והוסתר במשך מאתיים שנה. נדפס גם באנגלית: Micha Odenheimer, 'The Messiah Code', *Haaretz*, 18 April 2006

תגובות וביקורות:

חיים שפיגל, 'הסודות נחשפים', בחדרי חרדים: אקטואליה וחדשות (18 באפריל 2006):
masoret.hevre.co.il/hydepark/item.asp?id=1351&cat_id=1
אדם ברוך, 'בענין המשיח (ברסלב)', מעריב, כ"ג בניסן תשס"ו (21 באפריל 2006), מוסף שבת, עמ' 31.
אלי שי, 'פענוח מגילת ברסלב: צפון, אזוטרי ומוסיקלי', מקור ראשון, 23 באפריל 2006.

ט. עיונים פרשניים בסיפוריו של ר' נחמן ובתורותיו

1220. יודל מארק, 'צו דער געשיכטע פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור-שפראַך', עטרת שלמה: שלמה ביקל יובל-בוך, ניו-יורק תשכ"ז, עמ' 144-121.
בעמ' 134 משבח המחבר את לשון היידיש של ר' נחמן.

1221. Michael Brocke, 'Eine Erzählung des Rabbi Nachman von Bratzlaw (1772-1810)', *Katechetische Blätter* (München), 105, 11 (1980), pp. 848-855

1222. שלמה רוזנר, 'חכם, יפה, מועיל ותמים', דבר, ה' באלול תשמ"א (4 בספטמבר 1981), עמ' 18-19.
ביקורת על ארבעה ספרים: בעל היסטורים (מס' 581), תיקון הלב (מס' 354), סיפורי מעשיות במהדורות שטיינזלץ (מס' 355) וחר (מס' 353).

תגובות וביקורות:

יצחק מיכאלי, 'ברנר ור' נחמן מברסלב', דבר, י"ט באלול תשמ"א (18 בספטמבר 1981), עמ' 19.
המגיב, מאנשי העלייה השנייה, מוחה על שיחסו של יוסף חיים ברנר לר' נחמן הוצג כשילי, בעוד שההפך הוא הנכון.

1223. Michael Brocke, 'Martin Bubers *misreading* des R. Nachman von Bratzlaw: Die unbekannte "Geschichte von der fahrenden Prinzessin"', *Spiel – Räume, Kreativität im Horizont des christlichen Glaubens*, Neukirchen – Vluyn 1983, pp. 56-85
בחינה ביקורתית של תרגומו הגרמני של מרטין בובר לסיפור 'מעשה ממלך וקיסר'.

1224. Norman A. Stillman, *Sephardi Religious Responses to Modernity*, Harwood Academic Publishers, 1995, pp. 9-10, 28
ציטוט סיפור של ר' נחמן כסמל לשינויים שהביאה ההשכלה והמודרנה לחיים היהודיים.

1225. Marc-Alain Ouaknin, *Le Livre brûlé: Lire le Talmud*, Paris 1986, pp. 335-402
בתרגום לאנגלית: Marc-Alain Ouaknin, *The Burnt Book: Reading the Talmud*, translated by Llewellyn Brown, Princeton, NJ 1995, pp. 261-307
הספר מציע דרכים להבנת התלמוד, אך חלקו האחרון מוקדש לניתוח קטעים שונים מכתבי ר' נחמן.

1226. מנדל פייקאז', בין אידיאולוגיה למציאות: ענווה, אֵין, ביטול ממצואות ודביקות במחשבתם של ראשי החסידות, ירושלים תשנ"ד, עמ' 123-126.
דיון בתפיסת הענווה אצל ר' נחמן. המחבר מוצא בכתביו דברים והיפוכם, והרי זו הוכחה ל'דרך החשיבה הלא עקיבה, האימפולסיבית' שלו. ראו גם בעמ' 208.

1227. הרב של"ח [פסבדונים], 'הבדיחה כטכניקה מיסטית', חיים אחרים, 2 (1996), עמ' 42-43.
פרשנות ל'מעשה במלך אחד שבנה לעצמו פלטין' של ר' נחמן. כתב העת הוא 'הירחון הישראלי לרפואה טבעית, מיסטיקה וחשיבה אלטרנטיבית'.

1228. אלי ויסברט, 'מעשה בעני שמצא אבן טובה: עיון בסיפור של ר' נחמן מברסלב', גֵּלֶת: בטאון ישיבת הר חברון, 5 (תשנ"ז), עמ' 215-221.
עיון בסיפור שנדפס בספר אבני"ה ברזל (מס' 57).

1229. Marianne Schleicher, 'Kejsers datter i "The King and the Emperor": Et litterært, kønsreflekteret forsøg på at forstå Rabbi Nahman fra Bratslavs fortelling', *Nordisk Judaistik: Scandinavian Jewish Studies*, 19, 1-2 (1998), 61-88
מאמר בדנית. ניסיון לעיון ספרותי-מגדרי במעמדה של בת המלך ב'מעשה ממלך וקיסר'.

1230. שרה פריאנטי, אכילה בתורתו של ר' נחמן מברסלב: היבטים מיסטיים ותיאורגיים, עבודת גמר לתואר מוסמך, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, באר שבע תשנ"ט (1988).
- דיונים על תפיסת האכילה וכוונות מצווה במשנתו של ר' נחמן. התייחסות גם לסעודה השלישית ולמקומו של ה'שלחן' כמוסד דתי-ציבורי המבטא גיבוש של חבורה.
1231. ביטי רואי, 'הצעקה בהגותו של ר' נחמן מברסלב', עבודה סמינריונית בעלת אופי מחקרי, האוניברסיטה העברית בירושלים, 1999.
- בהדרכת פרופסור יהודה ליבס.
1232. משה חלמיש, 'על השמחה הדתית', בתוך: אסא כשר (עורך), משמעות החיים, תל-אביב תש"ס, עמ' 223-238.
- בעמ' 231-234 דיון במשמעות השמחה בכתבי ר' נחמן.
1233. יוסקה אחיטוב, "היה זה כאילו מסתכלים באש בוערת": הערות על הרכיב הכריזמטי במנהיגות, בתוך: חנה עמית (עורכת), אחריו: על מנהיגות ומנהיגים, תל-אביב תש"ס, עמ' 73-83.
- סוגיית המנהיגות בכמה מהתבטאויותיו של ר' נחמן.
1234. יהודה ליבס, 'החידוש של ר' נחמן מברסלב', דעת, 45 (תש"ס), עמ' 91-103.
1235. מרדכי פכטר, 'לסוגיית האמונה והכפירה במשנת ר' נחמן מברסלב', דעת, 45 (תש"ס), עמ' 105-134.
1236. אדמיאל קוסמן, 'על "חופר הטיט" ונסיעתו ללונדון', הארץ, ג' באב תש"ס (4 באוגוסט 2000), ב, עמ' 15.
- פירוש לסיפור 'עני ומרגלית'. נדפס שוב בספרו: מסכת גברים: רב והקצב ועוד סיפורים – על גבריות, אהבה ואותנטיות בסיפור האגדה ובסיפור החסידי, ירושלים תשס"ב, עמ' 127-132.
1237. דוב זינגר, 'האמון והאמונה: עיון בתורתו של ר' נחמן ומעט עצות מעשיות', דניאל גוטנמכר (עורך), לְפָנֵים: אסופת מאמרים בענייני חינוך והוראה במלאת חמש-עשרה שנה לשיבת מקור חיים, ירושלים תש"ס, עמ' 17-44.
1238. יהושע פרידמן, 'חסי מחנך וחניך על-פי ליקוטי מוהר"ן, תורה ד"', דניאל גוטנמכר (עורך), לְפָנֵים: אסופת מאמרים בענייני חינוך והוראה במלאת חמש-עשרה שנה לשיבת מקור חיים, ירושלים תש"ס, עמ' 45-51.
1239. Lea Fleischmann, *Rabbi Nachman und die Thora: Das Judentum für Nichtjuden verständlich gemacht*, Bern 2000
1240. מנחם פרומן, 'הקליפה מחקה את הקדושה כקוף אחרי בן אדם', דימוי, 19 (תשס"א), עמ' 18-20.
- על רעיון החיקוי בעולמו של ר' נחמן.
1241. אליעזר מלכיאל, "רצוא" ו"שוב" בר' נחמן, דימוי, 19 (תשס"א), עמ' 44-47.
1242. ביטי רואי, 'ספק וחידוש אצל ר' נחמן מברסלב', דימוי, 19 (תשס"א), עמ' 48-52.

1243. מרדכי גפני, 'לחיות עם הריק', דימוי, 19 (תשס"א), עמ' 54-57.
1244. דבורה נוב, "החלל הפנוי" והריק הקיומי: בין ר' נחמן מברסלב לאקזיסטנציאליזם, דימוי, 19 (תשס"א), עמ' 58-60, 90.
1245. יפה בניה, "היכן אני בעולם?": גאולת הגלות ב"מעשה מאבדת בת מלך" לר' נחמן מברסלב, דימוי, 19 (תשס"א), עמ' 69-77.
1246. יהודה שביב, 'אזמרה... בעודי: עיון בעקבות דברי ר' נחמן מברסלב', דימוי, 19 (תשס"א), עמ' 82-84.
1247. צבי מרק, 'על מצבי 'קטנות' ו'גדלות' בהגותו של ר' נחמן מברסלב ועל שורשיהם בקבלת האר"י', דעת, 46 (תשס"א), עמ' 45-80.
נדפס גם בספרו מיסטיקה ושיגעון (להלן, מס' 1273).
1248. מרדכי אופיר, 'סיפוריו של רבי נחמן מברסלב', קובץ הציונות הדתית: מוקדש לזכרו של [...] יוסף בורג ז"ל, ג (תשס"א), עמ' 512-520.
1249. יעקב שפירא, ה'אין' כגרעין תימטי בסיפורי ר' נחמן מברסלב, עבודת גמר לתואר מוסמך, טורו קולג', ירושלים, תשס"א.
בהדרכת משה חלמיש.
1250. זלי גורביץ', 'על הגבול הדק בין זהות לאחרות', חיים דויטש ומנחם בן-ששון (עורכים), האחר: בין אדם לעצמו ולזולתו, תל-אביב 2001, עמ' 37-51.
בעמ' 49-51 התייחסות למשל התבואה.
1251. Saverio Campanini, 'Il mare dell'esilio: In margine a un frammento di Rabbi Nachman di Breslav', *Mediterraneo Antico*, 4 (2001), pp. 127-136.
1252. Natascia Danieli, 'La "restaurazione universale" ("tiqqun ha-kelali") nell'insegnamento de Nahman di Bratslav', *Henoch*, 23 (2001), pp. 97-112.
מחקר באיטלקית על התיקון הכללי.
1253. ניחם רוס, 'פנתיאון הצדיקים בספרות נואו חסידית: קסמו של ר' נחמן מברסלב כמקרה מבחן', דברי הקונגרס העולמי למדעי היהדות, 13 (2001).
- דיון בדרך שבה הוצג ר' נחמן בספרות החוץ-חסידית וביורר הסיבות ל'יחסי הציבור' החיוביים שזכה להם. המאמר זמין באינטרנט, באתר 'לקט' של האיגוד העולמי למדעי היהדות: www.lekkt.com/articles/003000016.pdf

1254. יוני גארב, "שמחתה של תורה" במשנתו של דוד הרטמן: עיון ביקורתי בפנומנולוגיה של החוויה ההלכתית, מחויבות יהודית מתחדשת: על עולמו והגותו של דוד הרטמן, א, תל-אביב תשס"ב, עמ' 73-105. בעמ' 95-103 דיון בתפיסת השמחה בקבלה ובחסידות, במיוחד בכתבי ר' נחמן.

1255. צבי מרק, 'על הצחוק והמשחק בעבודת האל: בעקבות סיפור מסיפורי ר' נחמן מברסלב', מדעי היהדות, 41 (תשס"ב), עמ' 131-168. עיון בסיפור 'מעשה ממלך עני'. נדפס גם בספרו מיסטיקה ושיגעון (להלן, מס' 1273).

1256. גלעד מלאך, גוף ונפש בהגותו של ר' נחמן מברסלב, עבודת גמר לתואר מוסמך, האוניברסיטה העברית בירושלים, תשס"ב. בהדרכת יהודה ליבס.

1257. דוד ליברמן, 'החומר שממנו עשויה המציאות', ארץ אחרת, 9 (תשס"ב), עמ' 62-64. על רעיון התיקון ב'מעשה משבעה קבצנים'.

1258. Shaul Magid (ed.), *God's Voice from the Void: Old and New Studies in Bratslav Hasidism*, Albany: State University of New York Press, 2002

ספר המוקדש כולו להיבטים שונים בתורת ברסלב. בחלקו הראשון מחקרים חדשים שטרם פורסמו; בחלקו השני תרגום של שלושה מאמרים 'קלאסיים' על ר' נחמן, מעטם של הלל צייטלין, שמואל הורודצקי ויוסף וייס. להלן פירוט המאמרים:

1. Aubrey Glazer (translated and annotated), 'Shir Yedidut: A Pleasant Song of Companionship'.

2. Shaul Magid, 'Associative Midrash: Reflections on Hermeneutical Theory in Rabbi Nahman of Bratslav's Likkutei MoHaRan', pp.15-66

3. David G. Roskies, 'The Master of Prayer: Rabbi Nahman of Bratslav', pp. 67-102

4. Elliot R. Wolfson, 'The Cut That Binds: Time, Memory, and the Ascetic Impulse', pp. 103-154

5. Yakov Travis, 'Adorning the Souls of the Dead: Rabbi Nahman of Bratslav and Tikkun Ha-Neshamot', pp. 155-192

6. Nathaniel Deutsch, 'Rabbi Nahman of Bratslav: The Zaddik as Androgyne', pp. 193-215

7. Martin Kavka, 'Saying Nihilism: A Review of Marc-Alain Ouaknin's *Burnt Book*', pp. 217-236

8. Hillel Zeitlin, 'Messiah and the Light of Messiah in Reb Nahman's Thought', pp. 239-262

9. Samuel Abba Horodetzsky, 'Rabbi Nahman, Romanticism, and Rationalism', pp. 263-276

- Joseph Weiss, 'Mystical Hasidism and the Hasidism of Faith: A Typological Analysis', pp. 277-285 .10
- Shaul Magid, 'Nature, Exile, and Disability in R. Nahman of Bratslav's "The Seven Beggars"', Hava .1259
Tirosh-Samuels (ed.), *Judaism and Ecology*, Cambridge, MA, 2002, pp. 333-368
- Joseph Dan, 'Rabbi Nahman's Third Beggar', William Cutter and David C. Jacobson (eds.), *History .1260
and Literature: New Readings of Jewish Texts in Honor of Arnold J. Band*, Brown Judaic Studies,
Providence, RI, 2002, pp. 41-53
- Marianne Schleicher, *A Theology of Redemption: An Analysis of the Thirteen Tales in Rabbi .1261
Nahman of Bratslav's Sippurey Ma'asiyot*, Ph. D. Dissertation, The University of Aarhus, Denmark, 2002
דוקטורט המנתח בפירוט את כל סיפורי המעשיות ולצד סיכום דעות פרשנים קודמים מציג גם פרשנות חדשה.
- Arnold J. Band, 'The Moses Complex in Modern Jewish Literature', *Judaism*, 51, 3 (2002), pp. .1262
302-314
בעמ' 308-306 דיון בדמותו של משה אצל ר' נחמן.
1263. יהודה סטולוב, תבניות התפתחות בסיפורי ר' נחמן מברסלב: גישת הדינמיקה של המורכבות, חיבור לשם קבלת
תואר דוקטור לפילוסופיה, האוניברסיטה העברית בירושלים, תשס"ג.
בהדרכת משה אידל וסורין סולומון. מחקר על דרכי ארגון הרעיונות בסיפורי ר' נחמן על פי מתודולוגיה מיכנית-מתמטית (המכונה 'ניתוח
התמרת'), שאינה תלויה בהבנת הטקסט אלא בניתוח הרובד הסינטקטי שלו.
1264. ראובן הכהן אוריה, 'סיפורי מעשיות לר' נחמן: אלטרנטיבה רוחנית', דימוי, 21 (תשס"ב), עמ' 90-101.
1265. שאול יונתן וינגורט, 'תשובה במתינות: התשובה בתורתו של ר' נחמן מברסלב', מַעְלִיּוֹת, כג (טבת תשס"ב), עמ' .230-220
בטאון ישיבת 'ברכת משה', מעלה אדומים.
1266. שלמה שוק, תאנים מתוקות, אוספים בחסידות כפי שלמדתי מהרב שג"ר, ירושלים תשס"ב.
הוצאת ישיבת 'שיח' (אפרת). שיעורים בחסידות של הרב שלמה גרשון רוזנברג ובתוכם גם כמה על ליקוטי מוהר"ן.
1267. צבי מרק, 'מעשה מהלחם: מגנזי הצנזורה הברסלבית', תרביץ, עב (תשס"ג), עמ' 415-452.
ההדרה ביקורתית של 'מעשה מהלחם', מסיפורי הגנוזים של ר' נחמן, ודיון במשמעותו.
1268. אביחי הלפרן, 'חכמת ה"ניגון"', השירה הזאת: קובץ מאמרים בנושא שירה לזכר נדב אלעד, ירושלים תשס"ג, עמ' .120-100
הוצאת ישיבת מעלה גלבוש של הקיבוץ הדתי. המאמר עוסק בתפיסות של 'ניגון' ו'נגינה' בליקוטי מוהר"ן.

1269. נועם זדוף ויונתן מאיר, 'להיות אזוטרי: חוקר החסידות יוסף וייס ו"מעשה משבעה קבצנים" של ר' נחמן מברסלב', הארץ, ו' בסיון תשס"ג (5 ביוני 2003), ה, עמ' 2.
רשימה מארכיונו של וייס ובה הוא מציע שכל הדמויות במעשה משבעה קבצנים אינן אלא השתקפויות שונות של ר' נחמן.

1270. עמיר כ"ץ, ישמח לב מבקשי ה': מעשה מאבידת בת מלך, ירושלים תשס"ג.
פרסום חסידי. הוצאת 'מרכז תורני לאומי ע"ש מרן רבי יוסף קארו זצוק"ל, עיה"ק צפת'.

1271. Yakov Shammai Azriel, *The Quest for the Lost Princess in Rabbi Nachman of Braslav's 'Book of Stories from Ancient Times'*, Ph. D. Dissertation, University of South Africa, 2003 (2 Volumes)

1272. Alon Goshen-Gottstein, 'Speech, Silence, Song: Epistemology and Theodicy in a Teaching of R. Nahman of Breslav', *Philosophia*, 30 (2003), pp. 143-187

1273. צבי מרק, מיסטיקה ושיגעון ביצירת ר' נחמן מברסלב, תל-אביב תשס"ד.
מבוסס על דוקטורט (ראו להלן, תוספת למס' 1092). נכללו בו גם פרקים שנדפסו קודם לכן בנפרד (לעיל, מס' 1247, 1255; להלן, מס' 1392).

תגובות וביקורות:

מנדל פייקאז, 'לפעמים לב האיש הישראלי בוער מאד מאד... אבל הוא יותר מדאי', הארץ, ט' באייר תשס"ד (23 באפריל 2004), ה, עמ' 4.

תגובה: צבי מרק, 'הסתלקות הדעת, היא גם כן טובה ומתוקה מאוד', הארץ, ט"ו בסיון תשס"ד (4 ביוני 2004), ה, עמ' 4.
ברוך כהנא, 'לאחר כשלונו המוסכם של השכל', הצופה, ט' באייר תשס"ד (23 באפריל 2004).
חמוטל בר-יוסף, 'דרכים רבות למיסטיקה', הארץ, ספרים, י"א בתמוז תשס"ד (30 ביוני 2004), עמ' 12.
Hamutal Bar-Yosef, 'Magic, This Mystic', Haaretz, 16 July 2004
ביטי רואי, 'על המיסטיקה בעולמו של ר' נחמן מברסלב', אקדמות, טז (תשס"ה), עמ' 225-233.

1274. אפרים מאיר, 'ר' נחמן בן שמחה מברסלב: קווים קיומיים בחייו, בהגותו ובמעשיותיו', פילוסופים קיומיים יהודים ברב-שיח, ירושלים תשס"ד, עמ' 37-54.
דיון במשנתו האקזיסטנציאליסטית של ר' נחמן והשוואתו להוגים אחרים (כמו עמנואל לוינס).

תגובות וביקורות:

רבקה הורביץ, 'מר' נחמן ועד קפקא', הארץ, כ' בניסן תשס"ד (11 באפריל 2004), ה, עמ' 6.

1275. שלמה שוק, מעשה מביטחון לרבי נחמן מברסלב, כפי שלמדתי מהרב שג"ר, ירושלים תשס"ד.
הוצאת 'שיבת שיח יצחק' (אפרת). פירוש לסיפור על פי שיעוריו של ר' שמעון גרשון רוזנברג (שג"ר).

1276. אליעזר מלכיאל, חכמה ותמימות: פירוש לכמה תורות וסיפורים של רבי נחמן מברסלב, תל-אביב 2005.
פירוש נרחב לשני סיפורים (מעשה מחכם ותם, מעשה מביטחון) ולכמה תורות.

1277. צבי מרק, 'המעשה מהשריון והתיקון למקרה לילה: מגנזי הצנזורה הברסלבית', ציון, ע (תשס"ה), עמ' 191-216.
המשך מחקריו של מרק בסיפורים הלא-קאנוניים של ר' נחמן (ראו לעיל, מס' 1267). כולל נספחים: 'על ר' יצחק מאיר קורמן והקדמותיו לכתבי היד'; 'מעשה משריון: נוסחי כתבי היד'.

1278. רון מרגולין, מקדש אדם: ההפנמה הדתית ועיצוב חיי הדת הפנימיים בראשית החסידות, ירושלים תשס"ה.
 דיון השוואתי מקיף בהיבטים של הפנמת החיים הדתיים, ראיית האדם כמעין בית מקדש והיחס לגשמיות ולעולם הזה בתורתם של ראשוני החסידות, ובהם גם ר' נחמן. ראו במיוחד: 'פירושו של ר' נחמן מברסלב לעקרון הרצוא ושוב' (עמ' 164-167); 'השפעת ר' פנחס מקוריץ על ר' נחמן מברסלב' (עמ' 436-439).
1279. אלעד ליסון, 'על צמצומים ומה שביניהם: שלוש מדרגות במושג השלמות', אקדמות, טו (תשס"ה), עמ' 193-225.
 המחבר קושר את המודלים השונים של תפיסת השלמות של האל עם שלושת חלקיה של תפילת מוסף של ראש השנה, ובאמצעות שניים מסיפוריו של ר' נחמן.
1280. צבי מרק, 'תהליך התגבשותם של התיקון הכללי, התיקון למקרה לילה והעלייה לקברו של ר' נחמן מברסלב וזיקתם למתח המשיחי', דעת, 56 (תשס"ה), עמ' 101-133.
 המחקר מבקש להבחין בין סוגי 'תיקון' שונים בהגותו של ר' נחמן ולמקמם ברצף כרונולוגי. מסקנתו היא שהתיקון הכללי אינו קשור לתיקון חטא מסוים (כגון, הוצאת זרע לבטלה) ואינו קשור בהכרח למתיחות משיחית.
1281. בנימין בראון, 'שובה של "האמונה התמימה": תפיסת האמונה החרדית וצמיחתה במאה ה-19', בתוך: משה הלברטל ואחרים (עורכים), על האמונה: עיונים במושג האמונה ובתולדותיו במסורת היהודית, ירושלים תשס"ה, עמ' 403-443.
 בעמ' 423-430 דיון בתפיסת האמונה אצל ר' נחמן.
1282. שמואל ורסס, 'מלשון אל לשון ב"סיפורי מעשיות' של ר' נחמן מברסלב (בעקבות קריאה חוזרת ב"מעשה בחכם ותם")', חוליות, 9 (2005), עמ' 9-47.
 עיון במקומה ותפקידה של היידיש בסיפורי ר' נחמן. הכותב מסכם את ויכוח החוקרים בשאלת השפה 'המקורית' של הסיפורים, וטוען, על בסיס ניתוח השוואתי של 'מעשה מחכם ותם', כי בסיפור זה יש לתת עדיפות לנוסח ביידיש. לדברי המחבר, שאלת היחס בין שתי השפות תתברר במלואה 'אם אכן נזכה ביום מן הימים למהדורה אקדמית דו-לשונית ראויה לשמה של סיפורי מעשיות'.
1283. Eliezer Shore, *Letters of Desire: Language, Mysticism, and Sexuality in the Writings of Rabbi Nahman of Bratzlav*, Ph. D. Dissertation, Bar-Ilan University, Ramat Gan 2005
 דוקטורט בהדרכת אברהם אלקיים. הכותר העברי: אלעזר שור, אותיות של תשוקה: שפה, מיסטיקה, ומיניות במשנתו של ר' נחמן מברסלב.
1284. דוד אסף, "'החדשות הטובות": הזיה משיחית בקרב חסידים בוולין', גלעד: מאסף לתולדות יהדות פולין, כ (תשס"ו), עמ' 39-54.
 דיון בברז משיחי (לא-ברסלבי) משנת 1903, ואגב כך התייחסות לסיפור 'מעשה ברב ובן יחיד', וכן למקורות ברסלביים על השיגעון כמו 'המשל מהאינדיק'.
1285. דב אלבוים, שלמות לשון הקודש: ה'חלל הפנוי', ה'דיבור' והתפילה בהגותו של רבי נחמן מברסלב ע"פ ספרו 'ליקוטי מוהר"ן', עבודת גמר לתואר מוסמך, אוניברסיטת תל-אביב, תשס"ה.
 בהדרכת יורם יעקבסון.

1286. נועם זדוף ויונתן מאיר, 'החלל הפנוי, השבתאות וניגונה: עיונים בליקוטי מוהר"ן תורה סד מעיזבונו של יוסף וייס', קבלה, טו [בדפוס].

ההזרה מוערת של שני מאמרים שבהם דן יוסף וייס בתורה סד ('בא אל פרעה') העוסקת באפיקורסות. לדעת וייס יש בתורה זו הדים להתמודדותו של ר' נחמן עם השבתאות.

1287. איתמר אלדר, שיעורים בהגותו של ר' נחמן מברסלב, <http://www.etzion.org.il/vbm/archive/8-rnachman.html>

שלושים שיעורים במסגרת 'בית המדרש הוירטואלי שליד ישיבת הר-עציון'.

י. ר' נחמן כמשפיע וכמושפע

1288. שמחה בונים אורבאך, תולדות נשמה אחת: הלל צייטלין, האיש ומשנתו, ירושלים 1953, עמ' 99-111. על זיקתו של הלל צייטלין לר' נחמן וראייתו את עצמו כבן דמותו. ראו גם מס' 729.

1289. יצחק בשביס-זינגר, מוארשה עד ניו-יורק: פרקי אוטוביוגרפיה, תל-אביב תשמ"ד, עמ' 40-41. מספר על היכרותו עם כתבי ר' נחמן הודות לאחיו הצעיר משה, שהיה לחסיד ברסלב.

Michael Brocke, 'Martin Buber und Rabbi Nachman von Bratzlaw', *Orientierung: Katolische Blätter für weltanschauliche Information* (Zürich), 49, nr. 12 (June 1985), pp. 138-141

1291. אביתר מרינברג, 'מעשה מאשה וחכמים', רשות: קובץ מבית המדרש (ישיבת הקיבוץ הדתי, עין צורים), 1 (תשנ"ו), עמ' 33-35.

פרודיה על סיפורי ר' נחמן. לטקסט הבדוי צירף הכותב 'מקבילה' ביידיש שאינה אלא הדבקה סתמית של קטעים שנגזרו מהמהדורות המסורתיות של סיפורי ר' נחמן.

1292. יהודה ליבס, 'נחמן מברסלב ולודוויג ויטגנשטיין', דימוי, 19 (תשס"א), עמ' 10-13, 134.

1293. יאיר צורן, 'זיקתו של אמיר גלבווע לכתבי ר' נחמן מברסלב', דימוי, 19 (תשס"א), עמ' 61-64.

1294. רפי גבאי, 'שעיהו לייבוביץ' ורבי נחמן מברסלב: בבחינת משבר', משלב, לו (תשס"א), עמ' 47-56. עלון ישיבת הקבוץ הדתי בעין צורים.

1295. חוה ליאון, 'הנסיך הקטן מדי', ארץ אחרת, 7 (תשס"ב), עמ' 74-77. על מלכים ונסיכים בספר 'באדולינה' של גבי ניצן ובסיפורי מעשיות של ר' נחמן.

1296. נועם זדוף ויונתן מאיר, 'מעשה במלך ששיחק באשקוקי כל עתותיו: סיפור גנוז בסגנון ברסלבי-קפקאי מתוך עיזבונו של יוסף וייס', הארץ, ט' בתשרי תשס"ד (5 באוקטובר 2003), ה, עמ' 2.

Barbara E. Galli, 'Nathan Birnbaum's Reaction to Buber's Retelling of Rabbi Nachman of Bratslav's Tales', *Journal of Jewish Thought & Philosophy*, 10, 2 (2001), pp. 313-339
תגובתו של נתן בירנבאום לסיפורי ר' נחמן במהדורתו של מרטין בובר.

Efraim Sicher, 'Kafka's Panther and Rabbi Nachman's Turkey: The Parable of the Parable in "A Hunger Artist"', *Journal of Modern Jewish Studies*, 3, 1 (2004), pp. 3-15

1299. אלחנן ניר, 'וזהו הקרקע יש לה דם', מקור ראשון, ז' באב תשס"ה (12 באוגוסט 2005), ספרות שבת, עמ' 7.
'תורה ותפילה ברוח ר' נחמן על גוף זמן ההתנתקות הזה'. דרשנות אקטואלית לתכנית ההתנתקות של ממשלת ישראל מרצועת עזה.

1300. רות נצר, 'השגעון ושירת הקבצנים הסומים: עוד מבט על "סיפור פשוט" של עגנון', נפש, 19-20 (תשס"ה), עמ' 36-24.
הערות נוספות על השפעת 'מעשה משבעה קבצנים' על עגנון.

יא. ר' נחמן וארץ ישראל

1301. ש"צ זצר, 'רבי נחמן מברצלב ונסיעתו לארץ ישראל', הדואר, 24, גיליון ל (ד' בתמוז תש"ה), עמ' 655-653.
ראו מס' 732, 742.

1302. יעקב שלום גפנר, אור הגליל, חלק שלישי, ירושלים תשל"ו.
ידעות שונות על ר' נחמן ונסיעתו לארץ ישראל, ראו על פי המפתח. בעמ' לד-רלה על ר' בנימין זאב מבלטה ופגישתו עם ר' נתן.

1303. צבי שינובר ויצחק גולדברג, הציונות הדתית: קורות ומקורות, נחלים תשנ"ז.
הוצאת 'מופת'. ילקוט מקורות לתלמידי החינוך הממלכתי-דתי. בעמ' 5-7 מובאות מכתבי ר' נחמן בשבח ארץ ישראל. ר' נחמן מוצג כאחד מ'מבשרי הציונות הדתית'.

1304. מאיר הלחמי, תולדות החסידות בארץ ישראל, מהעליה החסידית הראשונה עד ימינו, ב, ירושלים [תשנ"ח].
פרסום חרדי. בעמ' 85-98: 'בית ברסלב'.

1305. יצחק אלפסי, ששים גבורים, מאורות מעולם התורה והחסידות ממזרח וממערב, ירושלים תשנ"ט, עמ' 271-276.
פרק בנושא 'רבי נחמן מברסלב עולה לארץ ישראל'.

1306. מיכה אנקורי, 'לארץ ישראל: מסע נפש – משאת נפש', דימוי, 19 (תשס"א), עמ' 9-6, 134.
ראו גם מס' 954.

1307. אוהד אזרחי, 'לרדת למערת הילדות החשוכה', דימוי, 19 (תשס"א), עמ' 78-79.
דיון קצר בסיפור על כניסתו של ר' נחמן למערת קבר הינוקא בארץ ישראל.

Chaim Kramer, *This Land is My Land: Rebbe Nachman – History, Conflict and Hope in the Land of*. 1308
Israel, Jerusalem 2002

הוצאת Breslov Research Institute. חיבור ברוח חסידית. תרגום לעברית: חיים קרמר, זו ארצי: רבי נחמן מברסלב – היסטוריה, מלחמה ותקווה בארץ ישראל, תרגום: יואל לרנר, ירושלים תשס"ה ('מכון נחלת צבי').

יב. ר' נתן מנמירוב: תולדותיו וכתביו

1309. אלון גושן-גוטשטיין, 'ההלכה בראי החיים הרוחניים: ליקוטי הלכות לר' נתן מנמירוב', עמיחי ברהולץ (עורך), מסע אל ההלכה: עיונים בין-תחומיים בעולם החוק היהודי, תל-אביב 2003, עמ' 284-257.
דיון מדגים בהלכות בית הכנסת שבספר ליקוטי הלכות.

1310. מנדל פייקאז', 'ר' נתן מנמירוב באספקלריית ספרו "ליקוטי הלכות"', ציון, סט (תשס"ד), עמ' 240-203.

1311. צבי מרק, 'למה רדף הרב משה צבי מסאווראן את ר' נתן מנמירוב וחסידיו ברסלב?', ציון, סט (תשס"ד), עמ' 500-487.

1312. דוד אסף, 'היה לבי חלוק מאוד אם לנסוע', דווקא: ארץ יידיש ותרבותה, 1 (תשס"ו), עמ' 25-23.
על חשיבות הנסיעה בחסידות ברסלב ועל נסיעתו של ר' נתן לארץ ישראל.

יג. חסידי ברסלב ברוסיה הצארית, בפולין ובברית המועצות

1313. מרדכי ספעקטאָר, 'וואָס ווייס איך וועגן די בראַסלאַווער חסידים?', די נביע וועלט (ורשה), 2, גיליון 231, י"ח בתשרי תרע"א (8 [21] באוקטובר 1910), עמ' 2.
חלק ב (לא מצאתי אם ומתי נדפס חלק א). ראו גם: מס' 786, 788.

1314. ז' קאַטליאַר, 'צו "זכור ברית" ביי די "בראַסלאַווער"', דער פֿרײַנד: יובילעאומס-ביילאָגע, 35 (תוספת לגיליון 198), 29 בספטמבר 1912, עמ' 2-3.

זיכרונות קצרים של זלמן קוטליאר (1874-1953), יליד מונאסטריץ (פלך קייב), שגדל במחיצת חסידי סקווירא וספג מהם את השנאה לחסידי ברסלב, אך דווקא בשל כך נתעוררה התעניינותו. תיאור נסיעתו לאומן בראש השנה 1896.

1315. ש', "טויטע חסידים" וואָס האָבן נישט קײַן רבין, דאָס יודישע וואָרט (קרקוב), 4, גיליון 34, ערב סוכות תרפ"ט (28 בספטמבר 1928), עמ' 3-4.

1316. איבן-שלום [פסבדונים], 'ווער איז דער בראַסלאַווער חסיד, וואס איז אַרעסטירט געוואָרן אין רוסלאַנד אַלס שפיאַן?', דער מאַמענט (ורשה), 23, גיליון 133, ד' בסיון תרצ"ב (8 ביוני 1932), עמ' 4.
על מאסרו ושחרורו של שמואל הורביץ, חסיד ברסלב שהתגנב לאומן.

1317. מ' באַראַבאַן, 'רוסישע רעגירונג אַרעסטירט אַ חסיד ווען ער קומט באַזוכן זיין רבינס קבר אין אוקראַינע?', פֿרימאַרגן (פריס), גיליון 197, 24 באוגוסט 1932, עמ' 4.
על מאסרו של חיים (צריך להיות: שמואל) הורביץ, חסיד ברסלב שהתגנב לאומן כדי להשתטח על קברו של ר' נחמן.

1318. משה זילבערבערג, 'פּילאָסאָפּאָוו – פֿירער פֿון דער רוסישער עמיגראַציע אין פּוילן; שעפט באַגייסטערונג אין קלויז פֿון בראַסלאַווער חסידים', פֿרימאַרגן (פּריס), 30 בדצמבר 1932, עמ' 5. על אחד ממנהיגי ברסלב שהיגרו מרוסיה לפולין.

1319. לוי גליקמאן, זכרונות בית לוי, בייראמטשא (אקערמאן) תרצ"ד. זיכרונות ביידיש של רב, שנולד בברסלב בשנת 1859 לאב מחסידי סאווראן ששימש כשוחט. בעמ' 55 ואילך מתוארת מחלוקת שחיטה, שבה העלילו חסידי ברסלב המקומיים על אביו ששחיטתו פסולה.

1320. Chenjo Winawer, 'Bei den "toten Chassidim"', *Jüdische Rundschau*, 35, 1 (1936), p. 7.

1321. דוד ויסברוד, 'עם חסידי ברסלב בראש השנה', היסוד, ערב ראש השנה תש"ח (15 בספטמבר 1947), עמ' 4. תיאור הווי 'הקיבוץ הקדוש' בלובלין ערב השואה.

1322. מ"ש גשורי, 'ראש השנה אצל חסידי ברסלב', הצופה, כ"ט באלול תשי"ד (27 בספטמבר 1954), עמ' 9.

1323. מ"ש גשורי, 'בין חסידי בראצלב', הצופה, ט' בתשרי תשט"ו (6 באוקטובר 1954), עמ' 3. תיאור של תפילות הימים הנוראים באומן ואחר כך בלובלין בחסותו של הרב מאיר שפירא. ידיעות על מנהיגיהם של חסידי ברסלב בפולין, ובהם יצחק מאוטווצק, אהרן ליב ציגלמן, יצחק ברייטר, בן-ציון אפטר (שהיה אחראי על הלוגיסטיקה), מרדכי מסוקולוב ואפרים מפשדבורז'.

1324. אברהם ביק, 'עטאפן פֿון חסידיזם אין וואַרשע (מאַטעריאַלן צו דער געשיכטע פֿון חסידות אין פּוילן)', פּנקס וואַרשע, א, בואנוס איירס 1955, עמ' 179-186. בעמ' 184-186: 'די "טויטע חסידים" אין וואַרשע'.

1325. דוד שטיינבוך, 'רביים ורבנים בליז'נסק', חיים רבין (עורך) ספר לז'נסק, תל-אביב [תשל"א], עמ' 171. עלייה לרגל של חסידי ברסלב לקברו של ר' אלימלך בליז'נסק.

1326. שלמה אפרתי, 'העיירה טפליק', העבר, כא (תשל"ה), עמ' 207-210. בעמ' 210 התייחסות לחסידי ברסלב שבעיירה.

1327. ש"ז זוננפלד (עורך), קול בדממה נשמע: מסכת חיים הירואית של משפחה שומרת מצוות ברוסיה הקומוניסטית, סיפרה בתיה בארג, ירושלים תש"ן.

סיפור תלאות משפחת מייזליק מקייב. ידיעות על חסידי ברסלב בברית המועצות ובישראל מובאות בעמ' 49, 175, 269-270, 278-281. תרגום לאנגלית: S.Z. Sonnenfeld (ed.), *Voices in the Silence*, from the narration of Rebbetzin Basyah Barg, Jerusalem--New York 1992

1328. יוסף לב-כוכב (שטרנהרץ), תחנות בחיי, [חיפה?] 1993. הוצאת 'קורות'. המחבר, יליד העיירה ברסלב (1901) ומצאצאי ר' נתן מנמירוב, חונך על ברכי חסידות ברסלב ועלה לארץ ישראל כחלוץ. בזיכרונותיו מובאים מעט תיאורים מילדותו ונעוריו בתקופת המהפכה ומלחמת האזרחים.

יד. חסידי ברסלב בארץ ישראל, במדינת ישראל ובארצות הברית

1329. יצחק שפירא (ש"י), ירושלים העיר העתיקה: תולדה והווי, ירושלים תש"ה, עמ' 57-59. תיאור קצר של מניין חסידי ברסלב בעיר העתיקה של ירושלים (סמוך לחצר הקראים) ותפילתם בקבלת שבת.

1330. צבי הרמב"ם, 'כוחה של ברסלב', הצופה, כ' באלול תשי"א (21 בספטמבר 1951), עמ' 5-6.

על ב"ב [=בצלאל בלומברג], פסל ואיש העלייה השלישית, שהיה לחסיד ברסלב. הכין אטלס מיוחד של ארץ ישראל על פי תורת ר' נחמן ומקובלים אחרים. כמה גיליונות נדפסו ב'מוסד הרב קוק' אך אבדו בימי מלחמת העצמאות.

1331. מ"ש גשורי, 'חסידי בראסלאב בארץ ישראל', הצופה, י"ד בתשרי תשט"ו (11 באוקטובר 1954), עמ' 4.

על חסידי ברסלב בירושלים לאחר מלחמת העולם הראשונה. מזכיר גם את המדפיס הברסלבי מאיר אנשין ואת הנסיעות באין בררה לקבר רשב"י במקום לקבר ר' נחמן.

1332. פנים אל פנים (ירושלים), 742-743, ערב סוכות תשל"ד (10 באוקטובר 1973), עמ' 4.

ידעה על פטירתו של חסיד ברסלב בן-ציון אפטר.

1333. דב גניחובסקי, 'חלומותיו של בנימין', ירושלים, ח' באב תשנ"א (19 ביולי 1991), עמ' 47.

המחבר מציע כי בנימין בן שלמה, המחבר האנונימי של הספרון 'מזבח בנימין', קצת חלומותי עם פתרונם על הגאולה' (ירושלים תרס"ב), הוא שלמה וקסלר (1868-1954), בנו של הרב-המקובל משה פנחס אלחנן ('הילה') וקסלר משוואבך שבבוואריה, שהפך לחסיד ברסלב ועלה לירושלים בהיותו כבן עשרים. הספר עצמו כולל חלומות מיסטיים אך אין לו קשר לתורות ברסלב, שכן המחבר איננו שלמה אלא דודו, בנימין (1860-1923), אחיו הצעיר של הילה, שאף הוא עלה לארץ ישראל ועמד בקשר כלשהו עם חסידי ברסלב (כנראה באמצעות אחיינו). ראו: Gershom Scholem, 'Zur Literatur der letzten Kabbalisten in Deutschland', In *zwei Welten: Siegfried Moses zum fünfundsiebzigsten geburtstag*, Tel Aviv 1962, pp. 373-337 [= idem, *Judaica*, III: *Studien zur jüdischen Mystik*, Frankfurt am Maim 1970, pp. 239-243; רבקה הורביץ (מהדירה), משה פנחס אלחנן (הילה) וקסלר, דבר אזהרה לישראל, ירושלים תשנ"א, עמ' יז-יח.

1334. יוסף ושרה כץ, איכה? סיפור מאבקה של משפחת כץ לגילוי של בנם יהודה כפי שסופר לשאול מייזליש, תל-אביב תשנ"ד.

תיעוד מאבקה הבלתי נלאה של משפחת כץ לאיתור בנם שנעדר מאז הקרב בסולטן יעקב (1982). המשפחה הושפעה מאוד מחסידות ברסלב ומן הרב אליעזר ברלנד, ראש ישיבת 'שובו בנים', והספר ספוג באמונה זו. בעמ' 128-135 מתוארת דמותו של ברלנד ונסיעת המשפחה בשנת 1986 לאומן בסיועו של מאיר וילנר, איש המפלגה הקומוניסטית וח"כ לשעבר (וראו בעמ' 84 – חסידי ברסלב העניקו לוילנר תעודת הוקרה על שסייע לכניסתם של חסידים לברית המועצות).

1335. זאב פרנק (עורך), 'הזיידע': מסכת חייו של רבי אליהו חיים רוזין זצ"ל, ירושלים תשנ"ח.

הוצאת 'פרנק' שרותי צילום. הספר ראה אור על ידי בני משפחתו של רוזין (שברובם אינם חסידי ברסלב) ואינו מופץ ברבים. ויש בו חומר רב לתולדותיו של חסיד שהתקרב לחסידות ברסלב באוקראינה, עלה לארץ ישראל והיה מעורב בבניית בית הכנסת במאה שערים.

1336. 'אצלי עוד לא הפסיד איש', [בית שמש?] תשנ"ח.

עלון פרסומת צבעוני מטעם 'מרכז מוסדות ברסלב – תפארת הנחל', על הגרלת פרסים לכל מי שיתרום סכום חודשי למען הקמת שכונת חסידי ברסלב בבית שמש. לעלון צורפה 'הבטחת קודש', בחתימת הרב יעקב מאיר שכטר, הקוראת ליטול חלק בהקמת מוסדות ברסלב בבית שמש.

1337. אלי שי, 'נחמן-תיקונים', חיים אחרים, 18 (1998), עמ' 20-23.

ראיון עם ארז משה דורון (יליד חיפה, 1962), חוזר בתשובה וסופר ברסלבי פורה.

1338. ברכה אדלשטיין, 'חרדי מהשכונה מדהים בלחימה קוריאנית', בקעתון (ירושלים), 150 (שבט תש"ס), עמ' 10. הושע סופר, חסיד ברסלב (פלג אודסר) ותושב שכונת בקעה בירושלים, הוא מומחה לחימה בעל חגורה שחורה 'דאן 6', הנוהג להתהלך עם מקל מיוחד המשמש כמחיצה בינו לבין נשים.
1339. חנן עמיאור, 'מ מכ מכו מכות מאומן', כל הזמן, י"ד באייר תש"ס (19 במאי 2000), עמ' 28-29. על מתיחות בין אשכנזים וספרדים בתוך חסידות ברסלב שהגיעה לתגרות אלימות. עוד בפרשה זו: אנשיל פפר, 'נ-נח-נחמ-נחמן גזען', כל העיר, י"ד באייר תש"ס (19 במאי 2000), עמ' 37.
1340. פוריה גל, 'רוח ישראל סבא', כל הזמן, י"ד באייר תש"ס (19 במאי 2000), עמ' 52-54. על נכדתו של עוזי אורנן, מראשי הלוחמים בכפיה הדתית, שחזרה בתשובה והיתה לחסידת ברסלב.
1341. אלון הדר, 'טול כרם', כל העיר, י"ב בשבט תשס"ב (25 בינואר 2002), עמ' 46-48. על חסידי ברסלב בשכונה הירושלמית עין כרם.
1342. אנשיל פפר, 'חסידי ברסלב מתכננים לתפוס את קבר יוסף', הארץ, ג' באייר תשס"ב (15 באפריל 2002), א, עמ' 6. על תוכניות חסידים ומתנחלים לנצל את מבצע 'חומת מגן' כדי לשוב ולהתפלל בקבר יוסף שליד שכם. עוד בעניין זה (מבחר): אנשיל פפר, 'צה"ל פינה המאחז החרדי הראשון בשטחים', הארץ, ד' באייר תשס"ב (16 באפריל 2002), א, עמ' 8 (ניסיון של כשלושים צעירים מחסידי ברסלב להקים ישיבה באזור שכם המיועדת ל'בחורים שיש להם מוטיבציה, אבל אין להם הרבה חשק ללמוד תורה'); נדב שרגאי, 'נכשל המו"מ בין הקצינים לרבנים', הארץ, י' באייר תשס"ב (22 באפריל 2002), א, עמ' 4 ('צה"ל, שניסה למנוע הסתננות חסידים לקבר יוסף, ביקש מן הרב אליעזר ברלנד, ראש ישיבת 'שובו בנים', להורות לחסידיו שלא יגיעו לאתר. הרב סירב לבקשה); יהונתן ליס, '8 חרדים נתפסו כשניסו להסתנן לקבר יוסף', הארץ, י' בשבט תשס"ג (13 בינואר 2003), א, עמ' 9 (כמה חסידי ברסלב, שניסו להערים על חיילי צה"ל ולחדור למתחם הקבר, נעצרו והובאו למשפט מהיר); נדב שרגאי, '5 חסידי ברסלב שחדרו לקבר יוסף יישפטו', הארץ, כ"ג באדר ב' תשס"ג (27 במארס 2003), א, עמ' 12; עודד שלום, 'הסלע האדום של הברסלבים', ידיעות אחרונות, י"ד בניסן תשס"ג (16 באפריל 2003), המוסף לחג, עמ' 24-25.
1343. אבי גרפינקל, 'נחמן ומשמעות החיים', הארץ, מוסף, ג' באב תשס"ב (12 ביולי 2002), עמ' 34-42. הכותב מתאר שבוע שבילה בישיבה ברסלבית בירושלים של חוזרים בתשובה ומתעד את שיגרת יומם. בעמ' 42: אנשיל פפר, 'הברסלבים', ובו תיאור קצר של הקבוצות השונות המרכיבות את חסידות ברסלב כיום. כמה תגובות למאמר נתפרסמו שבוע לאחר מכן: הארץ, מוסף, י' באב תשס"ב (19 ביולי 2002), עמ' 4.
1344. מאיר ברדוגו וארנון מאיר, 'לא נח-נחמ-נחמדים', כל העיר, כ"ד בכסלו תשס"ג (29 בנובמבר 2002), עמ' 45. סכסוך בין הוועד העולמי של חסידי ברסלב ובין קבוצה של חוזרים בתשובה.
1345. שלמה צזנה, 'יעד מודיעיני חדש של השב"כ: חסידות ברסלב', כל העיר, י"ט באדר א' תשס"ג (21 בפברואר 2003), עמ' 16. חשש בשירות הביטחון שחסידי ברסלב ינסו לחדור להר הבית.
1346. גל כהן, 'מאסר לחסיד שהבריח סמים דרך זוג תמים', כל העיר, ג' באב תשס"ג (1 באוגוסט 2003), עמ' 35. איש חסידות ברסלב, החבר בכנופיית סמים בינלאומית, ניצל זוג חרדים מישיבת 'שובו בנים' כדי להבריח אלפי כדורי אקסטזי.
1347. נטע סלע, 'נדקר מנהל לשעבר של ישיבת ברסלב', כל העיר, ג' באב תשס"ג (1 באוגוסט 2003), עמ' 35. הנדקר הוא צבי זילברמן, מנהלה בעבר של ישיבת 'שובו בנים', והחשד נופל על תלמידיו לשעבר.

1348. עמוס הראל ויואב שטרן, '7 חסידי ברסלב נפצעו בפיגוע ליד קבר יוסף; 2 מהם קשה', הארץ, י"ט בכסלו תשס"ד (14 בדצמבר 2003), א, עמ' 4.

עוד בעניין זה: שרי מקובר-בליקוב, 'חסידי הסכנה', מעריב, כ"ד בכסלו תשס"ד (19 בדצמבר 2003), מוסף שבת, עמ' 12, 30; עפר גרינשטיין, 'המארגנים של מסע הדמים לקבר יוסף מדברים', כל העיר, כ"ד בכסלו תשס"ד (19 בדצמבר 2003), עמ' 68-72.

1349. אביחי בקר, 'רולטת הקבר', הארץ, מוסף, ט"ו בטבת תשס"ד (9 בינואר 2004), עמ' 24-30. עוד על קבר יוסף והמוטיבציה הברסלבית להגיע אליו. כולל ראיון עם צבי מרק.

1350. מרלין וניג, 'לא נח, כן נחמן', בשבע, כ"ח באלול תשס"ד (14 בספטמבר 2004), עמ' 22-26. ראיון עם ארז משה דורון, 'חוזר בתשובה' ומחבר פורה של ספרי עיון והדרכה במשנת ברסלב.

1351. אלחנן ניר ויואב שורק, 'רבי נחמן, האבא של כל האמנים', מקור ראשון, מוסף 'שבת', י"ג בניסן תשס"ה (22 באפריל 2005). ראיון עם הסופר הברסלבי יצחק בזאנסון, יליד צרפת המתגורר בתל-אביב.

1352. יהונתן גארב, 'יחידים הסגלות יהיו לעדרים': עיונים בקבלת המאה העשרים, ירושלים תשס"ה. התייחסויות לביטויים קבליים בקבוצות ברסלביות שונות, בעיקר אצל אברהם זגדון (א"ז). ראו למשל: עמ' 31-32, 129-132 (תפיסת המקום הקדוש וקדושתה של אומן לעומת קדושת ארץ ישראל), 152-153, 177-179, ועל פי המפתח.

1353. ירמיה כהן, 'צריך אני להקדים מה שהביאני להיכנס בחקירה בעניין ברסלב', צפת תשס"ו. קונטרס מחלוקת (14 עמודים ללא כותרת) ובו תמלול של דרשה שהשמיע ראש כולל 'אור יקר' בצפת ובה השתלח כנגד חסידות ברסלב בפרט וכנגד החסידות בכלל. קונטרס זה עורר הדים חריפים, כולל כתב חרם נגד כהן. קונטרס זה הוא כנראה הטקסט המודפס הראשון שבו מפורשת ומנומקת ההתנגדות הפנים-חרדית לברסלב. בעקבות הסערה הופץ קונטרס נוסף שכותרתו 'שיחה של ירמיהו כהן' (12 עמודים), ואף הוא כולל התקפה חריפה נגד החסידות (והוא מבוסס כולו על הספר האנטי-חסידי: זמיר עריצים וחרבות צורים, אלקסניץ תקל"ב, שאותו הכיר המחבר כנראה באמצעות ספריהם של מרדכי וילנסקי, חסידים ומתנגדים, ודב אליאך, הגאון). בסופו של דבר פרסם כהן מכתב התנצלות ובו חזר בו מהתקפותיו הבוטות על החסידות בכלל, אך לא על ברסלב. מידע והפניות נוספות יש באתרי האינטרנט הבאים:

hydepark.hevre.co.il/hydepark/topic.asp?topic_id=1917866

masoret.hevre.co.il/hydepark/topic.asp?whichpage=1&topic_id=1927825

hydepark.hevre.co.il/hydepark/topic.asp?whichpage=1&topic_id=1932653

hydepark.hevre.co.il/hydepark/topic.asp?whichpage=1&topic_id=1920818

hydepark.hevre.co.il/hydepark/topic.asp?whichpage=1&topic_id=1927888

hydepark.hevre.co.il/hydepark/topic.asp?whichpage=1&topic_id=1933394

www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3263105,00.html

(כתבה של נטע סלע ב-Ynet).

hydepark.hevre.co.il/topic.asp?topic_id=1956871

hydepark.hevre.co.il/topic.asp?topic_id=1963277

(כולל צילום מכתב ההתנצלות של כהן)

ראו גם: אבישי בן-חיים, 'נ נח נחמן מסומן', מעריב, סופשבוע, 23 ביוני 2006, עמ' 45-54.

1354. אמיר זוהר וגדי וייץ, 'נרקומנים של הדולר', הארץ, מוסף, 16 ביוני 2006, עמ' 12-18. על הקשר בין הרב אליעזר ברלנד ושיבת 'שובו בנים' לבין בכירי העבריינים בישראל.

טו. חסידות ברסלב בראי הספרות והאמנות

1. סיפורת

1355. מיכה יוסף ברדיצ'בסקי, 'גְרֵי רחוב', התקופה, ה (תר"ף), עמ' 13-16.
תיאור חסידי ברסלב, כנראה בעיירה ברשד: 'וביראה היה נחשב לאבר מכת חסידי ברסלב, היא הכת הידועה העובדת לרב מת, שרוחו עוד מתהלך בין בני עדתו. נזופים המה בני הכת הזו במקצת משאר אחיהם. הנזהרים גם לא יתחננו עמהם ויארבו להם'. בהמשך מתואר קברו של ר' נחמן באומן. נדפס שוב: כתבי מיכה יוסף בן-גריון, ספורים, תל-אביב תשכ"ה, עמ' רסג-רסד.

1356. יחיאל ישעיה טרונק, 'דער תהלים-זאָגער (לויט די מעשיות פון ר' נחמן בראצלאווער)', דער טאָג (ניו-יורק), 30 ביוני 1956, עמ' 5.
בארכיונו של המחבר (י"ו"א, ניו-יורק RG 1453) נותרו פרקים נוספים בכתב ידו שלא פורסמו.

1357. Helen Kazantzakis, *Nikos Kazantzakis: A Biography based on His Letters*, New York 1968, pp. 218-219

המספר הנודע ניקוס קאזאנצקיס (מחבר 'זורבה היווני') הושפע מדמותו של ר' נחמן. באחד ממכתביו הוא מצטט סיפור על ר' נחמן: 'Maybe you know the marvelous anecdote about the great Rabbi Nachmann. When he used to go to the synagogue to pray, he would make his last will... because he didn't know whether he would come out the prayer alive' (אלא שסיפור זה לא על ר' נחמן סופר אלא על ר' אורי מסטרליסק. ראו: ישראל ברגר, עשר צחצחות, פיוטרקוב תר"ע, עמ' 77, סימן ו). ראו גם בעמ' 91, 386.

1358. יהושע בר-יוסף, 'רבי נחמן והאפנדי', בספרו: סיפורו של אדם רעב, תל-אביב תשמ"ח, עמ' 189-215.
מבוסס על תיאור נסיעתו של ר' נחמן לארץ ישראל. על הסיפור, ראו: בלהה רובינשטיין, הנסתר בנגלה: תשתיות קבליות ביצירת יהושע בר-יוסף ויצחק שבסיס-זינגר, תל-אביב 1994, עמ' 49-52.

1359. דוד תמר, 'מקורות ורמזים חסידיים בסיפורי ש"י עגנון', שנה בשנה, מ (תש"ס), עמ' 469-470.
הכותב מציע לקשור בין שמו של הכלב בלק (בסיפורו של עגנון 'תמול שלשום') לבין קטע בספר 'מכניע זדים' (מס' 16).

1360. יהושע גרינברג, מעשה מחלון, ירושלים תש"ס.
על העטיפה: 'מעשה הכתוב בסגנון מעשיותיו של ר' נחמן מברסלב והוא הומאז' לאיש הזה'.

1361. אהרן מגד, פֶּרְסוֹנָה זוכרת, תל-אביב תש"ס.
רומן המתאר טלטלה משפחתית עזה בחייה של בת, שאמה החליטה לחזור בתשובה ולהינשא לחסיד ברסלב.

1362. אילן שיינפלד, רק אתה, רומן, [תל-אביב] תש"ס.
בעמ' 137-144 נזכרים ומצוטטים ספרוניו של הרב אליעזר שלמה שיק.

1363. Benjamin Zucker, *Blue: A Novel*, New York 2000.
במרכזו של הסיפור דמותו של סוחר יהלומים מניו-יורק המנהל דו-שיח עם מקורות מתרבות ישראל והעולם, המודפסים כבתלמוד בשולי הדף. בין היתר מובאים ציטוטים מתוך כתבי ר' נחמן.

1364. אוהד אזרחי, 'מעשה מארמון ריק; מעשה מנחש; רמזי המעשיות', דימוי, 19 (תשס"א), עמ' 22-26. מעשיות המחקות את לשונם וסגנונם של סיפורי המעשיות.

1365. עודד מזרחי, הרהורי תשובה: סיפורים, תל-אביב 2002. קובץ סיפורים על בעלי תשובה 'ברסלביים' ועל הקונפליקטים האישיים והמשפחתיים שהם מתמודדים עמם. הכותב הוא אחד מבעלי תשובה אלה ולכמה מסיפוריו רקע אוטוביוגרפי (למשל, הרב ברלב ראש ישיבת 'תשובת הבנים' הוא הרב ברלנד משיבת 'שובו בנים').

תגובות וביקורות:

נעמי גוטקינד-גולן, 'ברסלב זה כאן', הצופה, י' בשבט תשס"ג (13 בינואר 2003).

1366. Pearl Abraham, *The Seventh Beggar: A Novel*, New York: Riverhead Books, 2005. עלילת הרומן מתרחשת בעיירה החרדית מונסי שבניו-יורק וגיבורו אחוז אובססיה בכל הקשור לסיפורי ר' נחמן (ומכאן גם שם הספר).

תגובות וביקורות:

Steven G. Killman, 'Storytelling as Both Sacred and Sacrilegious', *Forward* (New York), 18 February 2005

1367. חיים סבתו, כעפעפי שחר, תל-אביב 2005, עמ' 56-59. תיאור מפגש בין חכם ספרדי ירושלמי לבין חסיד ברסלב בן עדות המזרח, הלוקח את גיבור הסיפור עמו ל'התבודדות'. אמנם שם ברסלב לא נזכר בפירוש אך ברור שהכוונה לחסידות זו.

2. שירה

1368. יצחק זילברשלאג, 'ר' נתן מברסלב על ר' נחמן מברסלב', הדואר, 24, גיליון ל' (ד' בתמוז תש"ה), עמ' 668.

1369. אברהם טווערסקי, משיחן אנטקעגן, ניו-יורק 1946, עמ' 77-79. בשיר 'שלמה חסיד', מתוארת מחלוקת רבי נחמן ר' ואריה ליב (הסבא) משפולה.

1370. חיים באר, 'שני שירי מוהר"ן', בספרו: שעשועים יום יום, תל-אביב תש"ל, עמ' 25-28. השירים: 'מעשה מן המעשים השייך לתורות', 'שיר ידידות'.

1371. ק"א ברתיני, 'מוטיבים ברצלביים', בספרו: מאחורי הפרגוד: שירים ובלדות קצרות, תל-אביב תשמ"ה, עמ' 14-22. השירים: 'עד אז', 'מחזור', 'נפילה', 'עליות ומרתפים', 'נסיון הגדרות', 'הסיפור מעצמו', 'אות ותגיה', 'הסיפור והמות', 'פיסת קרקע'.

1372. אורי צבי גרינברג, כל כתביו, ב, ירושלים תשנ"א, עמ' 31. 'אז גחן עלי וינשקני בדמע, ויהי זה האיש רבי נחמן מברסלב -'. השיר '...נרדמתי על פפי' נדפס לראשונה בספרו: חזון אחד הלגינות, תל-אביב תרפ"ח.

1373. שלמה שוק, בקו הלילה שנגמר, תל-אביב 1998, עמ' 63. השיר 'הלכתי וכתבתי' נכתב בהשראת תורה רפב בליקוטי מוהר"ן.

1374. משיב הרוח: כתב עת לשירה יהודית ישראלית, 5 (תשנ"ט).
בפתח הקובץ (עמ' 4) ציטוט בצורת שיר מתוך 'משיבת נפש' (מס' 32) לר' אלטר מטפליק (בשגגה נדפס 'לרבי נחמן מברסלב'). הביאה לדפוס: טניה הדר. בעמ' 17-16 שיר של נחום פצ'ניק 'יש ענין' המושפע מסגנונו של ר' נחמן (יש ענין / שנתהפך כדור הארץ לטובה').

1375. אסתר אטינגר, 'רקדן האמת', דימוי, 19 (תשס"א), עמ' 3-4.
דברים שאמרה המשוררת בערב שהוקדש למעמדו של ר' נחמן כגיבור תרבות ועיקרם השפעת ההיכרות עם עולמו על שירתה.

1376. עזריאל קאופמן, שם המעשה, תל-אביב תש"ס, עמ' 43.
השיר 'היום אני שומע': 'היום אני שומע / את שירת העשבים של רבי נחמן / מטפסת על גופי'.

1377. אלה בת ציון [=גבריאלה אלישע], אַחֲרֵי, תל-אביב 2000, עמ' 13.
השיר 'יש לי אבא חדש, ר' נחמן'.

1378. אלחנן ניר, 'משוררת ורבי צוחקים על המוות', מקור ראשון, 8 ביולי 2005, שבת, עמ' 5-6.
על ספר שיריה של רבקה מרים וזיקותיו להגותו של ר' נחמן.

1379. דינה לוי, 'האוטובוס כסמל להוויית חיים ישראלית בפרוזה ובשירה', דעת, מרכז לימודי יהדות ורוח, תשס"ה, באינטרנט: www.daat.ac.il/daat/sifrut/maamarim/haotobus-2.htm
דיון ב'שירי אוטובוסים' מאת בכל סרלאוי, מיכל הלבד ושירה טברסקי-קסל, שבהם מתגלה זיקה לתורת ברסלב.

1380. נעמי פוגלמן, אהבה חלומה, שירים, יידיש מול עברית, תרגום לידיש: דב נוי, ירושלים תשס"ו.
לדברי המתרגם תורת ר' נחמן 'אהובה על המשוררת יותר מהשקפות העולם של שאר צדיקי החסידות' (עמ' 10). כך למשל בשירים 'ט"ו באב באודסה' (עמ' 154-155), או 'שנינו במעגל הוצולים' (עמ' 146-147).

3. מחזאות וקולנוע

1381. תמר גולן, 'נחמן מברסלב בצרפת, או: תבואת השגעון', מעריב, י"ב בסיון תשל"ד (2 ביוני 1974), עמ' 36.
המחזה *La Moisson de la Folie* ('תבואת השיגעון') מוצג בפריס בבימוה של מיכל גוברין ומבוסס על סיפורי ר' נחמן.

1382. אלי טמיר (ויסברט), "'אבדת בת מלך'" לר' נחמן מברסלב', דימוי, 19 (תשס"א), עמ' 65-67.
תסריט.

1383. לוויה וארבע חתונות, 2002.

סרט תעודה בהפקת ערוץ הטלוויזיה של נשיונל ג'יאוגרפיק, המתאר חתונה ירושלמית של בני זוג המזוהים עם חסידי ברסלב מפלג אודסר.

1384. שוקי טאוסקיג, 'אללה ואלוהים הפגישו בינינו', כל העיר, ה' בחשון תשס"ד (31 באוקטובר 2003), עמ' 70-71.
'מעשה במלך עניו: סיפור רב פנים', מחזה לפי סיפור של ר' נחמן, מועלה במרכז החדש לאמנויות הבמה בירושלים בשיתוף פעולה בין מחזאי יהודי ושחקן מוסלמי.
עוד על הצגה זו: תמר רותם, 'מעשה ברב שהיה לבימאי', הארץ, א' בטבת תשס"ד (26 בדצמבר 2004), ב, עמ' 10.

1385. אושפיזין, ישראל 2004.

סרטם העלילתי של גידי דר ושולי רנד מתרחש בשכונה חרדית בירושלים, ערב חג סוכות, ובמרכזו אירועים דרמטיים וקומיים המתחוללים בחיי בני זוג, עניים וחשוכי ילדים, המזוהים עם חסידי ברסלב. הסרט מציג בכישרון רב את עולמם של החוזרים בתשובה בני עדות המזרח.

1386. מלכת השמחה, תשס"ה.

על פי מעשה מביטחון של ר' נחמן מברסלב. עיבוד למחזה: שי אזנקוט, בימוי: מיכל רנד. 'ההצגה מיועדת לנשים ונערות' (מתוך מודעת פרסום בעיתונות החרדית).

טז. תפילה, ניגון וריקוד

1387. מ"ש גשורי, 'הריקוד של ר' נחמן מברסלב', ההד, כז, ו (תשי"ב), עמ' טו-יח.

1388. יעקב בזק, 'התפילה במשנתו של ר' נחמן מברסלב', טורי ישרון, 31 (שבועות תשל"ב), עמ' 22.

1389. שמואל שטרן, שיר בינה: ביאורים בסוגית השירה והניגון, ירושלים תשנ"ד.
בעמ' קיא-קטז, ליקוטים מכתבי ר' נחמן על השירה והניגון.

1390. יוסף יגון פנטון, 'ריקוד הקודש ברוחניות היהודית: הריקוד החסידי', דעת, 45 (תש"ס), עמ' 135-145.
בעמ' 139-142 על הריקוד בברסלב.

1391. אלון גושן-גוטשטיין, 'בין מיסטיקה לתיאולוגיה מיסטית: תורה ותפילה בהגותם של ר' נחמן מברסלב ור' נתן מנמירוב', מחויבות יהודית מתחדשת: על עולמו והגותו של דוד הרטמן, ב, תל-אביב תשס"ב, עמ' 801-849.

1392. צבי מרק, 'שתיקה וניגון נוכח החלל הפנוי בכתבי ר' נחמן מברסלב', קבלה, ז (תשס"ב), עמ' 175-197.
נדפס גם בספרו מיסטיקה ושיגעון (לעיל, מס' 1273).

1393. הניגון החסידי בפי החסידים, איסוף ודברי הסבר: יעקב מזור, אנתולוגיה של מסורות מוסיקה בישראל, 17, המרכז לחקר המוסיקה היהודית, האוניברסיטה העברית בירושלים, תשס"ד.
שני תקליטורים של ניגונים חסידיים שמבוצעים בידי מנגנים חסידיים, ובהם כמה ניגוני ברסלב ('בערל'ס ניגון'; 'ניגונו של המגיד ממזריטש'; 'עוז והדר לבושה').

יז. היבטים רפואיים, פסיכולוגיים ונפשיים

1394. לאה מוריס, 'הפה היולד בריות והתיקון המשיחי של ר' נחמן מברסלב', דימוי, 19 (תשס"א), עמ' 29-42.
ניתוח חלום של ר' נחמן שהובא בקובץ 'סיפורים חדשים' ודיון במשמעותו המשיחית.

1395. Manfred Gerstenfeld and Netanel Lederberg, 'Nature and the Environment in Hasidic Sources', *Jewish Environmental Perspectives*, 5 (October 2002), pp. 1-11
במאמר פזורים ציטוטים מכתבי ר' נחמן ביחס לטבע ולסביבה.

1396. לאה מוריס, רבי נחמן והמתים: נשמות המתים ומותו-שלו בחלומותיו ובהגותו של ר' נחמן מברסלב, עבודת גמר לתואר מוסמך, האוניברסיטה העברית בירושלים, תשס"ג.
בהדרכת יהודה ליבס.

1397. יוסי לב ולילי שמיר, 'הפקת "יש" מתוך ה"איך": פירוש ה"מעשה בשבעה קבצנים" לר' נחמן מברסלב על פי תיאוריית האישיית של שלמה גיורא שוהם', נפש, 17-18 (תשס"ד), עמ' 5-16.

1398. יוסי לב ולילי שמיר, "'וְנִכַח הַכֶּסֶף, הָאֵינוֹ נֶחְשָׁב בְּכַחוֹת?": מסע אל האין בספרות', נפש, 17-18 (תשס"ד), עמ' 22-37.
בעמ' 28 ואילך, דיון בסיפור 'הלב והמעין' שבמעשה משבעה קבצנים.

1399. יוסף דן, הלב והמעין: מבחר חוויות מיסטיות, חזיונות וחלומות מן העת העתיקה עד ימינו, ירושלים 2005.
בעמ' 239-249: 'חיזיון וחלום של ר' נחמן מברסלב מתוך חיי מוהר"ן וסיפורי מעשיות'.
באנגלית: Joseph. Dan, *The Heart and the Fountain: An Anthology of Jewish Mystical Experiences*, New York 2002

יח. היבטים חברתיים, פולקלוריים ואנתרופולוגיים

1. אומן והנסיעה אליה

1400. משה פראגר, 'אומן: קהילה קדושה ורוויית-פורענויות, ובה קברו של רבי נחמן מברסלב', בספרו: לאות ולעד: פנקס זכרון לבתי עלמין שנהרסו וחוללו בשנות השואה, תל-אביב תשל"ג, עמ' 383-392.
הוצאת חברה קדישא גחש"א, תל-אביב יפו. תיאור בית הקברות וניסיונות ההברחה בתקופה הסובייטית.

1401. מנחם רויע, 'כך ניצל קיברו של רבי נחמן מברסלב באוקראינה', ידיעות אחרונות, כ"א בתשרי תש"ם (12 באוקטובר 1979), עמ' 12-13.
בפגישתם בווינה ביקש ג'ימי קרט, נשיא ארה"ב, מליאוניד ברז'נייב, נשיא ברית-המועצות, שיפעל למניעת הרס קברו של ר' נחמן.

1402. רותי אבלין, 'עצ עצמ עצמות באתר בית הכנסת', כל העיר, י"ג בתמוז תשנ"ז (18 ביולי 1997), עמ' 23.
עצמות אדם נמצאו פזורות סמוך לציון הקבר באומן, ובשל החשש מחילול קברים מתנגדים חלק מן החסידים לתוכניתם של אנשי 'הוועד הכללי לבנות בית כנסת במקום. ראו גם: 'למצב העגום של ציוה"ק והביה"ח שבאומאן', העדה (בטאון העדה החרדית), י"ג בתמוז תשנ"ז, עמ' ד.

1403. חמירא סכנתא מאיסורא!!!, חמוש"ד [ירושלים, תשנ"ד].
פרסום ברסלבי. כרוז, בחתימת 'המעוררים', הקורא לחסידים שלא לנסוע לאומן במטוסייה של חברת 'אירופלוט' הרוסית, שמועדים לתאונות קשות והטיסה בהם היא 'כמשחק "רולטה רוסית" ר"ל. לכרוז צורפו צילומי כותרות עיתונים המתארים אסונות אוויריים בהם היו מעורבים מטוסים רוסיים. ראו להלן, מס' 1404. כותבי הכרוז נמנים, כנראה, עם המתנגדים עקרונית לנסיעות לאומן.

1404. איכא דרכא אחרנא!, אלול תשנ"ד.
פרסום ברסלבי. כרוז פולמוס, בחתימת 'חברת "מזהירי שבת" ועד "משמרת הצניעות"', הקורא לחסידים שלא לנסוע לאומן במטוסייה של 'חברת "אל-על" – המחללת את השבת... כידוע'. הכותבים מציינים 'כי מאז כינונה של חברת "אייר אוקראינא" עוד לא קרה נזק לאחת (!) ממטוסייה', והנוסעים במטוסייה אינם סובלים מ'בלבולי הצוות הישראלי אשר אינם חשודים באהבת ישראל גדולה'.

1405. הידעת?! חמוש"ד [תשנ"ד].

פרסום ברסלבי. כרוז, בחתימת 'חסידי ברסלב', המפנה את תשומת לב הטסים במטוסים אוקראינים כי טיסות אלה מאורגנות על ידי חברת הנסיעות 'כספי', הידועה כמחללת שבת.

1406. מדריך לנוסע לראש השנה לאומן, ירושלים ערב ראש השנה תשנ"ה.

פרסום ברסלבי. 'מוגש לאלפי הנוסעים לקיבוץ הקדוש [...] באדיבות נתיבי הנחל [...] ארגון נסיעות לקברי צדיקים בחוץ לארץ'. מדריך מפורט (36 עמ') הכולל הנחיות התנהגות למן ההגעה לשדה התעופה בישראל ועד העלייה לציון הקבר, מפה מפורטת של אומן, הוראות הלכתיות ועצות שונות. ראו גם מס' 1008.

1407. נחמן פרידמאן, ראש אמנה [...] מגודל מעלת החשיבות לנסוע לצדיקים אמתיים על ר"ה ובפרט על גודל מעלת החשיבות להיות אצלו על ראש השנה – בעיר אומאן יצ"ו, ברוקלין תשנ"ז.

1408. קונטרס הנחל, בית שמש תשנ"ז.

הוצאת 'קרן הכבוד'. בחלק הראשון לקט ממכתבי החסיד ר' נתן בן יהודה (מס' 245). בחלק השני ליקוטים בדבר חשיבות הנוכחות בימי ראש השנה באומן. בעמ' יט-כ מצטט המלקט את רבו, ישראל דב אודסר, בזכות הנסיעה לאומן, תוך רמיזות פולמוסיות כנגד חסידי אודסר הסבורים שיש להעלות את עצמות ר' נחמן לארץ ישראל.

1409. למען ציון רבינו הק' לא אחשה, מכתב מס' 1, שלהי אייר תשנ"ז.

פרסום ברסלבי. מכתב פולמוס מפורט בן שישה עמודים המוחה על שחיתות כספית ומוסרית בקרב החסידים 'המחזיקים בידיהם כביכול בכל עמדות המפתח הקשורים לציון רבינו'.

1410. בירורן של דברים בענין סידור האש"ל באומן לימי ר"ה, [ירושלים], אב תשנ"ז.

פרסום ברסלבי. כרוז בן ארבעה עמודים, בחתימת 'עסקני הועד העולמי דחסידי ברסלב', המסביר את הרקע לביטול הכנות הלינה והאכילה המרוכזות שנעשו בדרך כלל באומן לקראת ראש השנה. הסיבה העיקרית: חוב כספי גדול של הוועד והפסדים ניכרים לעסקנים, וכל זאת בשל הפילוג בין הגופים החסידיים השונים המגיעים לאומן; מוסר תשלומים ירוד של הבאים, שאינם משלמים את הוצאותיהם, וסחטנות של נותני שירותים באומן ובישראל. בתגובה לכרוז זה הופץ כרוז סאטירי מפוברק, 'אנשי בשורה אנו היום', בחתימת 'מטה ההסברה הועד העולמי', ובו מודיעים הכותבים כי 'לאחר ישוב דעת מעמיק [...] על ענינו ומהותו של הועד העולמי [...] הסכימו כולם פה אחד, שעיקר מפעלו הוא במתן הסברים ותרוצים [...] ולפי שעכשיו [...] קשה עלינו מאד הנטל הכספי לכן הוחלט שעל הועד העולמי לעזוב לעת עתה את כל הענינים השוליים למיניהם כהבניה באומן או הכנת אש"ל לבאי הקיבוץ הקדוש וכד' ורק להתמקד בהעיקר הנ"ל ביתר שאת'.

1411. דוד ק', ראש השנה של הצדיק האמת, והוא ליקוט מדברי רבינו [...] נחמן מברסלב [...] ומדברי תלמידיו הק' מגודל

מעלת החשיבות לנסוע לצדיקים אמתיים על ר"ה, ובפרט [...] בעיר אומאן יצ"ו, [ירושלים] תשנ"ח.

ליקוטים מצולמים ממקורות שונים על חשיבות הקיבוץ באומן. המלקט (דוד קפשיאן) הדגיש בכל קטע את השורות החשובות בעיניו.

1412. בית מלון 'שערי ציון' – אומן, [תל-אביב] תשנ"ט.

כרזת פרסומת למלון שייבנה ברחוב פושקינא 27 באומן, סמוך לציון הקבר, והמיועד רק לחסידי ברסלב. המודעה כוללת הדמיה צבעונית של המלון המתוכנן, רשימת סוכני שיווק בישראל ובחו"ל, ו'קול קורא' מחודש סיון תשנ"ט, בחתימת ראשי החסידות (הרבנים יחיאל מיכל דורפמן, יעקב מאיר שכטר, שמואל משה קרמר ואלעזר מרדכי קעניג), המפציר בחסידים לרכוש מקום לינה במלון שכן 'אפשר דאיסור חמור הוא [...] להתאכסן בבתיים [של הגויים]'.

1413. כנפיים גדולות, [ירושלים תשנ"ט].

עלון צבעוני (8 עמ') בהוצאת ארגון 'דרך צדיקים'. דרשה חגיגית, פסבדו-פסיכולוגית ('היית רוצה להתחיל את החיים מחדש?'), על ערך הנסיעה לאומן בראש השנה. בהעלם שם הכותב (אולי ארז משה דורון?). קונטרס דומה (בפורמט שונה): היום תאמצנו, [ירושלים תשנ"ט].

1414. הקלויז, ערב ראש השנה תש"ס.

פרסום ברסלבי. 'גליון חגיגי לכבוד הקלויז ההולך ונבנה באומן'. מגזין צבעוני, בעברית ובאנגלית, המתאר את בניית בית הכנסת החדש שיכיל אלפי מקומות תפילה. המבנה יכלול גם קומת 'הכנסת אורחים' (מטבח, חדר אוכל וחדרי לינה) ואולם תת-קרקעי של מקוואות.

1415. תגלית חיי, [ירושלים תש"ס].

עלון פרסום מטעם 'דרך צדיקים'. בשער תמונה של אריה דרעי, וציטוט מראיון עמו (הארץ, 26 ביולי 2000) ובו סיפר על משמעות גילוי ר' נחמן לאדם כמותו שגדל בישיבות ליטאיות. הכרוז מסתיים במשפט 'רבי נחמן של כו-ל-ם' (רמז לסיסמה שטבע אהוד ברק).

1416. יהודה צ' שפירא, הדרך לצדיק, ירושלים תש"ס.

מדריך לנוסע לאומן ולקברי צדיקים. כולל תפילות, דינים, סיפורים וליקוטים שונים.

1417. אומן: ספור ההסתלקות של רבנו הקדוש רבי נחמן מברסלב [...], ירושלים, אדר ב' תש"ס.

'הועד העולמי דחסידי ברסלב'. חוברת מהודרת המספרת על ימיו האחרונים של ר' נחמן ועל שיקום הציון בידי אנשי הוועד. עיבוד מספרה של רחל וינגרטן, רבי נחמן מברסלב (מס' 610).

1418. יחזקאל שרגא ליכטנשטיין, 'השתטחות על קברי צדיקים בתורת של אדמור"י החסידות ובמנהגיהם', דעת, 46 (תשס"א), עמ' 81-97.

בעמ' 89-92 על תפיסת ההשתטחות על קברי צדיקים בחסידות ברסלב.

1419. יאיר ויינשטוק, 'מסע בחלום ירוק', משפחה (ירושלים), גיליון 604, כ"ג בסיון תשס"א (14 ביוני 2001), עמ' 20-27.

רשמי מסע של חסידים באוקראינה, כולל ביקור באומן וברסלב.

1420. פנחס זילברמן, אומן, כך נפרצה הדרך [...] ספור הנסיעות הראשונות של ר' גדליה פליער שיחי' שפתחו את הדרך לציון רביז"ל באומן, ירושלים תשס"א.

פירוט ארבע נסיעות לאומן בשנים תשכ"ג-תשכ"ו. אוסף אגרות משנות השלושים של המאה ה', ששלחו ר' אהרן יוסף הרשונוב מטפליק ונאשק'ע (נחמן) שטרנהרץ לבני משפחותיהם בקנדה (ראו גם מס' 254).

1421. יואב יצחק, 'דרעי מבקש לצאת מהכלא לחו"ל כדי להשתטח על קברו של הצדיק נחמן מברסלב', www.nfc.co.il, 22 באוגוסט 2001.

כולל התכתבות בין עורך דינו של אריה דרעי לבין שירות בתי הסוהר.

1422. מראשית ועד אחרית, [תל-אביב? תשס"ב].

חוברת מהודרת העוסקת בשבח הנסיעה לאומן ומתארת את חסידות ברסלב. הוצאת 'מאור הנחל'.

1423. האם יש בעולם עוד הבטחה כזו?, [ירושלים? תשס"ב].

'גודל מעלת וסגולת ציון המצויינת והזכיה לנצח בהשתטחות על הציון של [...] רבי נחמן מברסלב'. עלון (6 עמ') ובו סיפורים על ניסים ונפלאות שנתרחשו לפוקדים את הקבר, כמו למשל 'גברת ר'. גבאי שנמנתה עד לאחרונה כאחת מבכירי אמנות הבידור החילונית, ובעקבות התגלות שחוותה בקבר חזרה מיד בתשובה שלימה.

1424. קול קורא!, [ירושלים תשס"ב].

עלון פרסום (4 עמ') בשבח הנסיעה לאומן. מטעם חברת 'מעיינות החיים'. גילוי דעת של הרב מאיר מאזוז ועל פיו 'אם יש מי שישגיח על הילדים ברה"ה [=בראש השנה] וכו' מצווה לנסוע לפחות פעם אחת בחיים על ציונו של קדוש ישראל רביה"ק מברסלב'. פרסום נוסף בכותר 'קול קורא' מוצג כסדרון (עלון מס' 4), שיש לו עורך ומערכת, 'יוצא לאור ע"י מכון "דרך החיים" להדפסת והפצת ספרי הנמ"ח מברסלב'.

1425. שלמה אבינר, 'רבי נחמן מאומן', מעייני הישועה, גיליון נט, כ"ט באלול תשס"ב, עמ' 1, 3.

עלון לפרשת השבוע. הרב אבינר דן בשאלות הבאות: האם יש היתר ומצווה לנסוע לקברו של ר' נחמן על אף שהוא בחו"ל; האם יש עומק רוחני באמירה 'נח נחמ נחמן מאומן'; האם בכלל יש ללמוד את כתבי ר' נחמן?

1426. שלמה אבינר, 'עוד על נסיעה לאומן', מעייני הישועה, גיליון סב, כ"ח בתשרי תשס"ג, עמ' 1, 3.

המשך דיוניו של הרב אבינר בשאלת עזיבת ארץ ישראל לשם נסיעה לאומן.

1427. נטע סלע, 'שמח באומן', כל העיר, ט' בניסן תשס"ג (11 באפריל 2003), עמ' 45.

מהומה, יריות וקטטות עם שוטרים מקומיים בעקבות התפרעות של אחד החסידים שביקר במקום.

1428. צבי אלוש, 'אופנה חדשה: חילונים נוסעים לקברו של רבי נחמן מברסלב', www.ynet.co.il, 14 באפריל 2003.

1429. מנחם אומן [לראש השנה תשס"ד, ירושלים תשס"ג].

הוצאת 'הועד העולמי דחסידי ברסלב'. מידע שימושי ומפורט על אומן ואוקראינה, כולל מפות, שיחון עברי-רוסי, חוזה לשכירת חדר, טלפונים נחוצים, ועוד. מהדורה דומה נדפסה שנה לאחר מכן: מנחם אומן לראש השנה תשס"ה ולכל ימות השנה, ירושלים תשס"ד.

1430. רון וקס, 'הנסיעה לר' נחמן מברסלב לראש השנה: אתגר, ניסיון ותיקון האמונה', בראש השנה ייכתוב: קובץ

מאמרים על ראש השנה, אלון שבות תשס"ג, עמ' 97-115.

בירור המשמעות המיוחדת שנודעה לראש השנה בעיני ר' נחמן וחסידיו.

1431. הוועד העולמי דחסידי ברסלב: המטרה, ההישגים, התוכניות, ירושלים [תשס"ב-תשס"ד?].

עלון פרסום על פעולות הוועד ועידוד הצטרפות באמצעות הוראות קבע חודשיות.

1432. ותומכיה מאושר, ירושלים [תשס"ב-תשס"ד?]

עלון פרסום לגיוס תמיכה כספית במפעלי הוועד העולמי, ובהם 'נר תמיד', 'רישום קבוע בספר הקוויטל הנמצא בקביעות על הציון', וכדומה.

1433. הושע נא קודש הקדשים, אלול תשס"ד.

חוברת פרסום (40 עמ') 'בחסות שירותי בריאות כללית ובאדיבות אל על והרב מאיר נחמן אלחדד'. מאמרים ופרסומות לעידוד הנסיעה לאומן. באחת המודעות מתוארת הקמת 'משמרת הקודש' באומן ('חסידיסקיא מיליציה'), שהוקמה, בין השאר, כדי לפתור בעיות זנות ('נוסע יקר! נתקלת בהתנכלות רוחנית מצד המקומיים באומן? ידוע לך על מקרה מצוקה בנושא טהרת המחנה הדורש סיוע?'). כמו כן, פרסום של 'איסור חמור וחרם על שוק המכירות של הגויים באומן' והיתר לפעילים להחרים כל סחורה וקניה לאלו שיעברו על האיסור.

1434. נפלאות האומן: ניסים ונפלאות יום יום אצל רבי נחמן באומן, חמוש"ד [תשס"ה?].

עלון צבעוני בן 6 עמודים היוצא לאור על ידי ארגון 'בני תורה'. פלאים שונים שאירעו למבקרים באומן, על פי רוב חילוניים 'למהדרין', ששמם נרשם בראשי תיבות.

1435. אבישי בן-חיים, 'רכבת אווירית לאומן', מעריב, מוסף שבת, ד' בתשרי תשס"ו (7 באוקטובר 2005), עמ' 8, 21. על ראש השנה תשס"ו באומן. כמו כן ציטוטים (ללא אסמכתא) של דברי ביקורת כלפי הנוסעים לאומן מפי הרב עובדיה יוסף.

1436. ידידיה מאיר, 'היה פיצוץ', הארץ, מוסף, י"ח בתשרי תשס"ו (21 באוקטובר 2005), עמ' 28-34. רשמי ביקור באומן בראש השנה תשס"ו.

1437. נתן אנשין, 'אם לא רבינו, רחאת עלינו', משפחה, כ"ב בחשוון תשס"ו (24 בנובמבר 2005), עמ' 16. ביקורת פנים-חסידיית על גילויי הוולגריות שאפיינו את ימי ראש השנה תשס"ו באומן.

2. חסידי ברסלב בינאל

1438. אורי אס, 'חשד: בקהילת ברסלב במושבה יבנאל חיתנו עשרות קטינים', הארץ, כ"א באדר ב' תשס"ג (25 במארס 2003), א, עמ' 1, 9.

החסידיים נחשדים בחיתון של כעשרים זוגות קטינים (ילדות בנות ארבע-עשרה) בניגוד לחוק. החסידיים מכחישים האשמה זו וטוענים שמדובר בקנוניה. להערכת הכותב יש בינאל כ-500 חסידי ברסלב מפלג הרב שיק. על נשואי הבוסר בקרב חסידי ברסלב, ראו גם: גדעון מרון, 'בחתונה הבנתי שהרב השתלט לי על החיים', ידיעות אחרונות, ב' בניסן תשס"ג (4 באפריל 2003), המוסף לשבת, עמ' 20-21; שרי מקובר, 'הרבי אמר צריך להתחתן', מעריב, סופשבוע, ט' בניסן תשס"ג (11 באפריל 2003), עמ' 86-80. ראו גם: דני ברנר, החשד: הרב חיתן ילדות בנות 13, NRG יהדות, 1 בנובמבר 2005, <http://www.nrg.co.il/online/11/ART1/002/030.html>

1439. ורד לוי-ברזילי, 'או הם או אנחנו', הארץ, מוסף, ט' בניסן תשס"ג (11 באפריל 2003), עמ' 34-40. על מאבקם של תושבי יבנאל הוותיקים בחסידי של הרב שיק (מספר החסידיים נאמד ב-550).

3. ישראל דב אודסר, חסידי וסיפור 'הפתק'

1440. גילוי דעת, חמוש"ד [ירושלים, ראשית שנות התשעים].

דְּבָקִית (סטיקר) בחתימת 'חסידי ברסלב' כנגד הפתק וזיפוף, ובו נחשף שמו של מזייף הפתק: יואל אשכנזי, חסיד קרלין מטבריה: 'על דבר הפרסומים על ידי שלטים ומדבקות ברחובות קריה ועל כלי רכב וכו', הנושאים את אותיות שמו הקדוש של אדמו"ר מוהר"ן [...] ע"פ הפתק המפורסם [...] הננו להודיע בשער בת רבים כי אין לדבר זה שום יסוד ומקור בספרי רבינו הקדוש ותלמידיו ז"ע והוא דבר חדש אשר בדו איזה אנשים מלבם. והדבר נשתלשל על ידי הר' יואל אשכנזי מטבריה שכתב הפתק הנ"ל ונתנו בתוך הספר משום מעשה שהי' כידוע, והדברים מקובלים מפי בניו ונכדיו אשר יש להם גם כתבי ידו התואמים לכתב הפתק הנ"ל'.

1441. שיחות מתוך חיי הסבא, ישראל בער אודסר [...] בעל הפתק הקדוש [...], ירושלים תשנ"ח.

פרסום ברסלבי. אוסף גדול של שיחות אודסר, שתומללו מתוך הקלטות כמעט ללא עריכה. חומר אוטוביוגרפי מעניין על ילדותו והתבגרותו של אודסר בטבריה של ראשית המאה העשרים, סיפור הפתק, השקפותיו על ברסלב, ארץ ישראל, משיחות, ועוד.

1442. חיי ישראל, חמוש"ד [ירושלים תשנ"ט].

פרסום ברסלבי. ספר אפוקריפי שנדפס ולא הופץ. כולל תמליל של 18 שיחות בעלות אופי אוטוביוגרפי-אינטימי של ישראל דב אודסר, 'היחיד בדורנו שידע באמת מענין משיח ומענין הגאולה האחרונה' (הקדמה). סד עמודים.

1443. תעודת זהות: אני נ נח נחמן מאומן, חמוש"ד [ירושלים תש"ס].

פרסום ברסלבי. כריכת פלסטיק שעוצבה כחיקוי לתעודת זהות ישראלית ('משרד הפנים של השמחה'), ובה מאוגדים ארבעה כרטיסי פלסטיק צבעוניים ועליהם תמונות ה'פתק', ישראל דב אודסר וקברו.

1444. סיפורים, משלים וחלומות, רבי נ נח נחמן מאומן, ירושלים תש"ס.

פרסום ברסלבי ('נצח ישראל'). ליקוטי סיפורים וחלומות מכתבי ברסלבי. בחלק 'סיפורים וחלומות מבעל הפתק' נרשמו חלומותיו של ישראל אודסר, כפי שסיפרם לחסידיו בימי זקנתו. הרישום הוא עילג ובלתי ערוך. חלק מהחלומות סובבים על עניין הפתק.

1445. בוקי בועז, תערוכת צילומים: נ נח נחמן מאומן. הכתובת, ירושלים 2000.

קטלוג צבעוני שליווה תערוכת צילומי אתרים שונים ברחבי הארץ עליהם צוירו כתובות הפתק (הוצג בתיאטרון ירושלים בחודשים מארס-אפריל 2000). הצלם-המתעד, שאינו נמנה על חסידי ברסלבי ומתמחה בצילום 'גרפיטי' ישראלי, הקדים לקטלוג מאמר רקע על 'גרפיטי כחיישן פוליטי-חברתי', על ישראל דב אודסר ועל גלגולי הפתק.

תגובות וביקורות:

- דנה גילרמן, 'מחאה מיסיונרית', הארץ, ח' באדר ב' תש"ס (15 במארס 2000), ד, עמ' 3.
דוד רפ, 'נחמן מצולם', עכבר כל העיר, י"ז באדר ב' תש"ס (24 במארס 2000), עמ' 5.
נעמי גולן, 'הכתובת על הקיר', הצופה, י"ז באדר ב' תש"ס (24 במארס 2000), עמ' 15-16.

1446. יעקב לזר, 'בסוף תהיה כאן אחדות אדירה', הדף הירוק, העתון לתנועה הקיבוצית, 20 ביולי 2000.

על שלושה מחסידי אודסר שהקימו עמותה 'לשלום ביח"ד' בעלת אוריינטציה פוליטית שמאלית.

1447. יגאל מוסקו, 'נעלם הפתק של הרבי נחמן מברסלב', ידיעות אחרונות, ט' בחשוון תשס"א (7 בנובמבר 2000), עמ' 13.

הפתק המפורסם נשרף או נגנב מביתה של ציפורה קרויזר מירושלים, בתו של אודסר.

1448. אלון הדר, 'נאחזים באוויר', כל העיר, י"ט בחשוון תשס"ג (25 באוקטובר 2002), עמ' 46-50.

עמ' 50 תיאור 'איבי הנחל' – מאחז במדבר יהודה שבו גרה קבוצה של חסידי ברסלב מפלג אודסר.

1449. הסבא, ירושלים תשס"ג.

הוצאת ישיבת אב"י הנחל. ביוגרפיה של ישראל דב אודסר.

4. פולמוס העלאת עצמותיו של ר' נחמן

1450. 'קול זעקה ומחאה', המודיע, י"א בכסלו תשנ"ז (22 בנובמבר 1996), עמ' 1.

כרוז שנחתם בו' בכסלו תשנ"ז בידי רבני 'הוועד העולמי' (י"מ דורפמן, י"מ שכטר, ש"מ קרמר, נ"צ קעניג). זעזוע מפעולתם של 'אנשים בעלי אמונות תפילות שלא שערום אבותינו [...] ששלחו ידם לחטט בבית החיים הק' של העיר אומאן [...] אוי להם ואוי לנפשם [...] כל זאת באתנו ע"י אנשים מופרעים, חדשים מקרוב באו, המתנהגים בדרכים משונים [...] ובדו מלבם דבר זר ומשונה כדבר סגולי להזכיר שם רבינו הק' בצורה מסוימת, ומפרסמים זאת בחוצות ורחובות קריה [...] דבר שאין לו שחר והוא בנוי על דמיון כוזב [...] והרי הם מחללים את קדושת שם רבינו

באופן נורא. הכרוז נדפס במקביל גם בעיתון יתד נאמן, "א בכסלו תשנ"ז, (22 בנובמבר 1996), עמ' 1; ראו גם: ש' ברוכי, 'זקני ומנהיגי חסידי ברסלב מביעים זעזוע...' שם, עמ' 5.

1451. אליעזר שולמן, 'בישיבה סודית החליטו ראשי ברסלב לפעול ל"השחרת הויזות" של אנשי פלג "נ-נח", חדשות משפחה, "ז בכסלו תשנ"ז (28 בנובמבר 1996), עמ' 3.

לאור הניסיונות לחפור מנהרה ולהוציא את עצמות ר' נחמן פנו נציגי 'הוועד העולמי של חסידי ברסלב' אל נציג משטרת ישראל בקייב כדי למנוע את כניסתם לאוקראינה של כחמישים איש הנמנים על חסידי אודסר.

1452. שלום גרוס, '26 ח"כים חילונים חתמו על "קול קורא" להעלאת עצמות רבי נחמן מברסלב!', חדשות משפחה, ח' בשבט תשנ"ז (16 בינואר 1997), עמ' 7.

דובר 'הוועד העולמי' הגיב: 'מדובר בפעילות של אנשים שלא היו מעולם אנשי החסידות, לא מבינים בתורת החסידות והם הצטרפו לאחרונה וקלטו חיצוניות ולא פנימיות, הם אנשי בליעל'. באותו עמוד: אליעזר שולמן, 'רבי ברסלב יוצאים למלחמת חורמה', על כנס חסידי ברסלב בירושלים שבו נערכה התרמה להקמת המבנה החדש באומן.

1453. קונטרס 'המקום שלי הוא רק ארץ ישראל', בעניין העלאת עצמותיו של רבי נחמן מאומן לארץ ישראל, ירושלים [תשנ"ט?].

הוצאת תנועת 'בני ישראל' (חסידי אודסר). קונטרס משוכפל במחשב (20 עמ'), המבקש להצדיק את קבורת ר' נחמן בירושלים.

י.ט. שונות

1454. עקיבא יוסף שלזינגר, לב העיברי, ב, לבוב תרכ"ט.

בדפים לא ע"א-לד ע"א ציטט המחבר באריכות מספרי ר' נחמן ור' נתן ('הגאון הקדוש') בגנות ההשכלה ולימוד החכמות החיצוניות. ראו גם במהדורה המתוקנת והמורחבת, ירושלים תש"ן, ב, עמ' צ-צח.

1455. ברקאי, דברי עיון ומחשבת אחים, תל-אביב, ניסן תשי"ח, עמ' 21-24.

פרסום 'פנימי בהחלט' של אגודת הבונים החופשיים בישראל. ציטוטים קצרים מן המקורות ובתוכם גם מכתבי ר' נחמן.

1456. 'תפילה לשלום', צהלון, עלון חיילי יפעת, ראש השנה תשכ"ט, עמ' 1.

צילום דף השער: שדמות, 31 (תשכ"ט), עמ' 65.

1457. הדרך הישן [...] ליקוט מספרים הק' במעלת ההתבודדות והשיחה בין אדם לבין קונו, [ירושלים תשנ"ח?]

4 עמ'. ליקוטים שונים בשבח החסידות מתוך ספרי חסידים (כולל ליקוטי מוהר"ן), אך גם מדברי החפץ חיים והחזון איש.

1458. חוה פנחס-כהן, 'ר' נחמן מברסלב, גיבור תרבות עכשווי', דימוי, 19 (תשס"א), עמ' 2.

דבר העורכת בפתח חוברת 'דימוי' המוקדשת לר' נחמן כגיבור תרבות עכשווי.

1459. אדם ברוך, בתום לב, ירושלים 2001.

התייחסויות רבות לר' נחמן כמורה דרך רוחני לבני דורנו. ראו במיוחד בפרק 'ר' נחמן מברסלב: מקולות מים רבים' (עמ' 206-221).

1460. *A Cloak for the Moon*, retold by Eric A. Kimmel; illustrated by Katya Krenina, New York 2001.

אגדת ילדים מאוירת. בסוף הספר מעיר המחבר כי האגדה מבוססת על סיפורי ר' נחמן מברסלב.

1461. מרדכי פרימן, 'ר' נחמן, אפלטון ומושגים בתקשורת', מים מדלגו, 13 (תשס"ב), עמ' 279-281. שנתון המכללה האקדמית הדתית למורים ע"ש רא"מ ליפשיץ.

1462. שלום ארוש ויעקב אמזלג, בגן עדן מקדם, ירושלים תשס"ג.

ספר הדרכה הכולל הנהגות והלכות לבני זוג בכל הקשור לחיי אישות וטהרת המשפחה. הספר אינו ברסלב, אך המחבר הוא ראש ישיבה של חסידי ברסלב ('חוט של חסד') ובספר שוקעו ציטוטים רבים ותפילות מספרות ברסלב.

1463. דוד ברגר, 'הרבי מלך המשיח', שערוריית האדישות, והאיום על אמונת ישראל, ירושלים 2005.

הספר מוקדש לפולמוס נוקב עם הזרם המשיחי בחסידות חב"ד. בעמ' 174-175 (הערה 21) דן המחבר בספרו של גדליהו אהרן קעניג, חיי נפש (מס' 93) ובעמדתו כלפי ר' נחמן. המחבר כותב: עמדה זו 'מעוררת בי רתיעה נפשית עמוקה', ועם זאת מודה כי היא נמנעת מזיהוי גמור של ר' נחמן עם האלהים.

1464. שלום ארוש, בגן האמונה, המדריך המעשי לחיים, ירושלים תשס"ו.

ספר הדרכה לעבודת ה' ברוח חסידית. הספר אינו ברסלב, אך המחבר הוא ראש ישיבה של חסידי ברסלב ובספר שוקעו הפניות וציטוטים לא רבים מכתבי ברסלב. ההפניות מופיעות בדרך כלל בראשי תיבות, אולי על מנת למשוך גם את לבם של אלה שנרתעים מברסלב.

1465. שי צ'רקה, פתקאות מהשמים, בן-שמן תשס"ד.

סיפור ילדים מצויר (קומיקס) על נער יהודי מפולין המגויס לצבא האוסטרי ויוצא למסע לארץ ישראל בעקבות צבא נפוליון. בדרכו נופלות לידי פתקאות משמיים ובהן רשומות אמרות שונות מתורת ר' נחמן מברסלב.

1466. שמירה לבית, חמוש"ד.

לוח קרטון מודפס. נוסח 'שמירה' ('בזה השער, לא יבוא צרה וצער') ותמונת אליעזר שלמה שיק 'מנהיגם של חסידי ברסלב'.

כ. הוספות, עדכונים ותיקונים

למס' 8

א. שמירה: תיקון הכללי, סגולה נוראה לפרנסה, לרפואה ולהצלחה בכל [...], חמוש"ד [תשנ"ט].

'מוגש בהוקרה למשתתפים בכתיבת ספר התורה הקדוש על שם המקובל סידנא בבא סאלי'. הספרון נתון במארז קרטון מיוחד שעליו הודפסו תמונות הבבא סאלי ובתוכו קופסת פח להדלקת נרות. חולק כדי לפתות מצביעים לכנסת לתת קולם לרשימת 'אגודת ישראל'.

ב. תיקון הכללי לתינוקות של בית רבן, ירושלים תשס"ב.

מהדורה מיוחדת לילדים. פסוקי ה'תיקון' מודפסים באותיות גדולות במיוחד.

למס' 17

א. חיי מוהר"ן, ימי מוהרנ"ת, ימי התלאות, עם השמטות, ירושלים תש"ס.

מהדורה מנוקדת, בהוצאת 'נצח ישראל' (חסידי אודסר), כוללת הדפסה מחודשת של חיי מוהר"ן, ימי מוהרנ"ת (מס' 21, 35) וימי התלאות (מס' 56), ובתוספת 'שיחות' של ישראל אודסר, צילום ה'פתק', 'סיפור ההתקרבות' של אודסר לברסלב ו'נס הפתק'. כפי שצוין במבוא, חשיבותה של מהדורה זו היא 'שזו היא הפעם הראשונה שמופיע הספר חיי מוהר"ן [...] ובו כל ההשמטות שמצאנו בכתבי היד של התלמידים [...] (פרט למעשה הלחם ומעשה השריון ומגלת סתרים אותם לא הדפסנו, וזאת כאשר הזהיר עליהם אדמו"ר זצ"ל להשאירם בסוד!)'. ההשמטות מובחנות בסימון מיוחד.

ב. חיי מוהר"ן, ימי מוהרנ"ת, ימי התלאות [עם] השמטות חדשות, קונטרס הוספות, מפתחות מפוארות, אותיות מאירות, בית שמש תשס"ה.

מהדורה חשובה, מנוקדת ומפוארת, בהוצאת 'נקודות טובות' (חסידי אודסר). כוללת הוספות רבות מאוד מתוך כתבי יד של אלטר מטפליק, יצחק מאיר קורמן, מנדל מצ'רנוביל, שמואל הורוויץ ועוד. גם לימי מוהרנ"ת (מס' 21, 35) יש מעל מאה הוספות מתוך כתבי יד, 'אשר שינו את פני הסיפור לחלוטין' (מבוא). ימי התלאות (מס' 56) נדפס מתוך כתב יד של המחבר אברהם חזן. ההשמטות בתוך הספרים צוינו בסוגריים מזוהותים וכן בנספחים מיוחדים בסוף כל חיבור. הספר כולל מפתחות, לוחות כרונולוגיים ונספחים שונים.

למס' 21, 35

- א. [...] ימי מוהרנ"ת [...] עם השמטות, ירושלים תש"ס
ב. [...] ימי מוהרנ"ת [...] עם] השמטות חדשות [...] בית שמש תשס"ה.
ראו לעיל, הוספה למס' 17.

למס' 56

א. ימי התלאות [...] ירושלים תש"ס.
ראו לעיל, הוספה למס' 17. מהדורה מנוקדת. 'עכשיו נדפס בפעם השביעית [!] על ידי קרן נצח ישראל'.

ב. ימי התלאות [עם] השמטות חדשות [...], בית שמש תשס"ה.
ראו לעיל, הוספה למס' 17.

למס' 157

קונטרס שומר ישראל [...], ירושלים חש"ד.
קונטרסים משיחותיו של הרב אליעזר שלמה שיק. קונטרס זה מספרו 817. קונטרס מעניין נוסף (מס' 650): 'כי תבוא לאומן' [תש"ס].

למס' 166

שיח שרפי קודש [...] חלק ו, ירושלים תש"ס; שיח שרפי קודש, מפתחות, ירושלים תשס"ג.
מפתחות מפורטים (ערכים, אישים, מקומות, תאריכים) לסדרת ספרים חשובה זו.
תיקון טעות: בעמ' 56, שורה 3, יש למחוק את המילה 'מצפת'.

למס' 204

אליעזר בן עטיה הוא הרב אליעזר ברלנד, ראש ישיבת 'שובו בנים'.

למס' 221

מן הקובץ 'נחלי דעת' הופיעו חוברת רבות נוספות. האחרונה שראיתי: קיום התורה, רסז, ירושלים טבת תש"ס.

למס' 241

מהדורה חדשה של ספר עונג שבת, עם מפתחות והוספות: ירושלים תשס"ג. כולל תמונות, מאמר 'הברסלבים בישיבת חכמי לובלין'.

למס' 276

Lev Bassar. מפרסום זה נדפסו חמישה חוברות.

למס' 297, א

המהדורה שצוינה בטעות כהיידלברג 1989 לא נדפסה ואינה קיימת.

למס' 353-355 (סיפורי ר' נחמן במהדורות ישראל הר, פנחס שדה ועדין שטיינזלץ)

ראו לעיל, מס' 1222.

למס' 354

'על תיקון הלב', דבר, ה' באלול תשמ"א (4 בספטמבר 1981), עמ' 18-19. שיחה בין לילי רתוק לבין פנחס שדה על דרכו בכתיבת הספר ועל פרשנותו האישית לר' נחמן וסיפוריו.

למס' 367

תרגום לעברית: ישראל יצחק בזאנסון, אומץ!... על פי משנת רבי נחמן מברסלב, תרגמה: ג'וליאט לוי-גולדברג, תל-אביב תש"ס (מהדורה ב'). הוצאת 'שיר חדש'.

תרגום לאנגלית: Israel Isaac Besançon, *Courage!*, Jerusalem 2000

למס' 370

תרגומים לעברית: אזמרה! – אֵיךְ?, מתורת רבי נחמן מברסלב, ירושלים תשס"א; צֶהָר – מים, מתורת רבי נחמן מברסלב, ירושלים תשס"א ('מכון נחלת צבי').

למס' 390

תרגום לעברית: חיים מנחם קרמר, לעבור את הגשר הצר: מדריך מעשי לתורתו של רבי נחמן מברסלב, תרגום: יואל לרנר, ירושלים 2002 ('מכון נחלת צבי').

למס' 393

הגדה של פסח, עם פירוש מתורתו של רבי נחמן מברסלב, ירושלים תשנ"ט.
'מכון נחלת צבי'. ליקט וסידר: יהושע סטארט, ליקט נספחים: חיים מנחם קרמר. תרגום לעברית: יואל לרנר, עריכה: בצלאל פרידמן.

למס' 471

חי"ע [=חיים יהודה ערנרייך], אוצר החיים (דעווא), ד (תרפ"ח), עמ' קטז.

למס' 495

תיקון טעות: צריך להיות *Chassidim*

למס' 516

נדפס שוב בתוך: Steven T. Katz (ed.), *Studies by Samuel Horodezky*, New York 1980

למס' 521

תגובות וביקורות:

ש' ניגער, 'הלל צייטלין, חסידות', ביכער וועלט (ורשה), ספטמבר-אוקטובר 1923, עמ' 374-377.

למס' 532

הלל צייטלין, אורו של משיח בתורת רבי נחמן, בני-ברק תשנ"ח.
הוצאת 'לב בשר'. חיבורו המקורי של צייטלין ראה אור בהדפסה מחודשת בהוצאה חרדית.

למס' 544

תיקון טעות: בעמ' 137, שורה 4 מלמעלה, צריך להיות: מלך ראויטש.

למס' 567

מנדל פייקאז, חסידות ברסלב, ירושלים תשנ"ו.

תגובות וביקורות:

מרדכי אריאלי, 'הצדיק כמנהיג', הארץ, ט"ו באדר ב' תש"ס (22 במארס 2000), ספרים, עמ' 4 (ובאנגלית: Mordecai Arieli, 'Leading Questions', *Ha'aretz*, 24 March 2000, B, p. 6).

למס' 568

תרגום לעברית: אלי ויזל, 'נחמן מברסלב', בספרו: בלהט הנשמה: דיוקנאות ואגדות חסידים, תרגמה מאנגלית: מיכל צוקרמן, תל-אביב 2004, עמ' 171-204.

למס' 571

יוסף וייס, מחקרים בחסידות ברסלב, ירושלים תשל"ה.

תגובות וביקורות:

Arthur Green, 'The Continuing Redemption of Rabbi Nahman', *Conservative Judaism*, 29, 2 (1975), pp. 97-101

למס' 581

תרגום לצרפתית של 'בעל היסורים': Arthur Green, *La sagesse dansante de Rabbi Nahman, Biographie d'un maître hassidique*, Préface de Marc-Alain Ouaknin, Traduit de l'anglais par Ariane Magnicherver, Paris 2000

למס' 686, 837, 845, 979

נתן קוטלר הוא שמו הספרותי של נתן אנשין.

למס' 767

ראו: שאול גינזבורג, אַמאָליקע פעטערבורג [היסטאָרישע ווערק, נייע סעריע, א], ניו-יורק 1944, עמ' 225.

למס' 772

תיקון טעות: בעמ' 180, שורה 4 מלמעלה, צריך להיות: הברמן זיהה.

למס' 784

ראו: דוד אסף, 'מאויב לאוהב: דרכו של ר' עקיבא שלום חיות מטולצ'ין מהתנגדות לחסידות', מוילנה לירושלים: מחקרים בתולדותיהם ובתרבותם של יהודי מזרח אירופה מוגשים לפרופסור שמואל ורסס, ירושלים תשס"ב, עמ' 61-62. נדפס שוב, בתוספת חומר חדש: הנ"ל, נאחז בסבך: פרקי משבר ומבוכה בתולדות החסידות, ירושלים תשס"ו, עמ' 272-275.

למס' 815

מכתבו של יצחק ברייטר שהובא בעמ' 186 נדפס (בהשמטות מעטות שצונזרו בידי המביא לדפוס) בספר שארית יצחק (מס' 815), עמ' קמז-קנב. צילום כתב היד בספר תמונות ומסמכים (מס' 813).

למס' 818

נדפס שוב, בתוספת חומר חדש: דוד אסף, נאחז בסבך: פרקי משבר ומבוכה בתולדות החסידות, ירושלים תשס"ו, עמ' 179-234.

למס' 819

צריך להיות: 3 בדצמבר 1935.

למס' 839

עוד דברים מפי מאיר ברסלבר (הוא שמואל מאיר אנשין): ש"י עגנון, ספר, סופר וסיפור, ירושלים ותל-אביב תשל"ח, עמ' תכה.

למס' 843

ספר ימי שמואל, חלק ג, ירושלים [תשס"ה].
'קרן אודסר'. זיכרונותיו של המחבר, שמואל הורוויץ, משנת ת"ש.

למס' 857

לסיפורו של עגנון 'השיר אשר הושר' והקשרו הברסלבי. ראו: א"מ הברמן, 'שני מוכרי ספרים בירושלים', בספרו: מסכת סופרים וספרות, ירושלים תשל"ז, עמ' 117-113 (על המדפיס שמואל מאיר אנשין, גיבור הסיפור); ש"י עגנון-ש"ז שוקן, חילופי אגרות, ירושלים ותל-אביב תשנ"א, עמ' 167, מכתב 173; חיים באר, גם אהבתם גם שנאתם: ביאליק, ברנר, עגנון – מערכות יחסים, תל-אביב תשנ"ד, עמ' 136-138. ראו גם: שחר ארזי, בעקבות אהבה אבודה: לטייל בירושלים עם ש"י עגנון, תל-אביב 2004, עמ' 57-59.

למס' 858

תרגום לאנגלית: Jacob Glatstein, *Homecoming at Twilight*, translated from the Yiddish by Norbert Guterman, New York: 1968, pp. 146-147

למס' 859

סיפורו של יוסף אַפּאַטאַשו, 'אַ בראַסלאָווער חסיד' תורגם לעברית: 'חסיד ברצלבי', הדואר, 19, גיליון ח (י"ז בטבת ת"ש), עמ' 123-124 (לא צוין שם המתרגם).

למס' 866

התרגום לסיפורו של יחיאל ישעיה טרונק, 7 קבצים, נדפס לראשונה: הבוקר, י"ח בניסן תשט"ז (30 במארס 1956), עמ' 4; כ' בניסן (1 באפריל), עמ' 4; כ"ה בניסן (6 באפריל); ב' באייר (13 באפריל), עמ' 4.

למס' 877

שירו של יעקב גלאטשטיין, 'הברצלבי אל סופרו' (פרק ממחזור שירים), תורגם גם בידי א"צ הלוי, הדואר, 33, ג' בסיון תשי"ד, עמ' 585. מהדורה נוספת של תרגום 'רבי נחמן מברצלבי אל סופרו': בנימין הרשב, שירת היחיד בניו-יורק: דיוקנאות של ארבעה משוררי יידיש ומבחר שיריהם בתרגום עברי, ירושלים תשס"ב, 126-133.

למס' 893

תרגום לאנגלית של השיר 'Mr Cogito Seeks Advice': Zbigniew Herbert, *Mr Cogito*, translated from the Polish by John and Bogdana Carpenter, The Ecco Press, 1993, pp. 51-52

למס' 898

אסתר אטינגר, ירוק אפשרי, תל-אביב תשמ"א.

ראו גם בשיר 'מלכות חנים' (עמ' 44): '...וגם סוף המעשה / מאבדת בת מלך // אני משמחת את נפשי במעשיות'.

למס' 918

מאמרו של ש' ניגער ('א' מעשה מיט 7 בעטלערס') נדפס גם בעיתון פרימאָרגן (פריס), 14 ביולי 1932, גיליון 163, עמ' 5.

למס' 919

תגובות וביקורות להצגה 'מעשה בשבעה קבצנים':

עדי נוי, 'בשביל מה מחפש תיאטרון מאתיים מיזרוני קש משומשים?', ידיעות אחרונות, כ"ט באלול תשל"ט (21 בספטמבר 1979), מדריך, עמ' 12. שמעון קאנץ, 'ר' נחמן בראסלאָווערס "מעשה וועגן זיבן בעטלער" אין דער אויפפירונג פון ירושלימער חאַן-טעאַטער, לעצטע נייעס, י"ב בחשון תש"ם (2 בנובמבר 1979), עמ' 8.

על גבי תוכניית ההצגה שהפיק 'תיאטרון החאן' הופיע צילום של גבר עירום ועליו שרטוט עשר הספירות. הדבר עורר את חמת החסידים, שהשחיתו מודעות פרסום ופגעו במבנה התיאטרון. ראו: צבי זינגר, 'בגלל תמונת גבר עירום חיבלו חסידי ברצלוב בתיאטרון בבירה', מעריב, ג' בתשרי תש"ם (24 בספטמבר 1979), עמ' 6; גד ליאור, 'חרדים הפגינו נגד הצגת החאן בבירה', ידיעות אחרונות, ג' בתשרי תש"ם (24 בספטמבר 1979), עמ' 5; 'חסידי ברצלוב ניפצו זגוגיות בחאן וכיסו את תמונת הרבי העירום', הארץ, ג' בתשרי תש"ם (24 בספטמבר 1979), עמ' 3; צבי לביא, "סולחה" בין חסידי ברצלוב למנהלי ה"חאן" הירושלמי, מעריב, ה' בתשרי תש"ם (26 בספטמבר 1979), עמ' 4; עדי נוי, 'הרעיון ה"קבליסטי" של הכרזה הפך לתועבה בעיני הדתיים, והשערוריה הסתיימה בהסדר פשרה', ידיעות אחרונות, כ"ז בטבת תשמ"ב (22 בינואר 1982), מדריך, עמ' 6.

למס' 924

מאמרו של הלל צייטלין 'דבי נחמן מברסלב על הנגינה' נדפס קודם לכן בספרו 'דבי נחמן מברסלב: חייו ותורתו' (מס' 517).

למס' 958

תרגום לעברית: חיים קרמר (עם אברהם סיטון), אנטומיה של הנשמה, תרגום: יואל לרנר, ירושלים וניו-יורק תשס"ג ('מכון נחלת צבי').

למס' 1027

נדפס בנפרד גם ככרוז.

למס' 1045

מחבר הקונטרס 'בי רבי' הוא שמעון ויזנפלד.

למס' 1070

הכתבה מבוססת על תחקיר שערך יזהר באר מארגון 'קשב: מרכז להגנת הדמוקרטיה בישראל': "שובו בנים": דיוקן של משיחיות מסוכנת' (1999). התחקיר נמצא באתר האינטרנט: keshev.org.il/Site/FullNews.asp?NewsID=21&CategoryID=14

למס' 1091

הכותר עדיין לא ראה אור.

למס' 1092

הכותר המלא: צבי מרק, שיגעון ודעת ביצירת ר' נחמן מברסלב: על זיקת העבודה הדתית וההתנסות המיסטית למצבי תודעה נטולי דעת, חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה, האוניברסיטה העברית בירושלים, תש"ס. ראו גם לעיל, מס' 1273.

למס' 1102

תגובות וביקורות להצגה 'מעשה מבן מלך ובן שפחה שנתחלפו':

- ליאת נובל, 'המיועד', עיתון ירושלים, ח' באלול תשנ"ט (20 באוגוסט 1999), המוסף, עמ' 58.
- יפה גולדשטיין, 'שולי רנד', הצופה, כ"ב באלול תשנ"ט (3 בספטמבר 1999), המוסף לשבת, עמ' 6-7.
- גדעון מרון, 'שחקן של אלוהים', ידיעות אחרונות, י"ד בתשרי תש"ס (24 בספטמבר 1999), 7 ימים, עמ' 40-45, 97.
- חיותה דויטש, 'אמיתי ונכון', נקודה, 227, מרחשון תש"ס (אוקטובר 1979), עמ' 46.
- Yair Sheleg, 'Morality Play', *Ha'aretz* (English Edition), 27 August 1999, B, p. 5